

ПРЕДМЕТ

< ИНФОРМАТИЧКЕ МЕТОДЕ У БИОМЕДИЦИНСКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА >

Област број 5

< ИНТЕРНЕТ И МЕДИЦИНСКЕ БАЗЕ ПОДАТАКА >

Област	Наставна јединица	Тематске јединице	Резултат – знања или вештине које студент треба да добије
5	Интернет и Медицинске базе података	веб. Е-пошта и безбедност. Вируси. Бесплатно телефонирање путем интернета. Преглед база података. PubMed. КоБСОН. Медицински часописи на интернету. Телемедицина.	Упознавање са основама интернета, претраживања веба, Е-поштом, заштитом од вируса и телефонирање путем интернета. Упознавање са медицинским базама података и коришћењем PubMed-а и КоБСОН-а. Упознавање са медицинским часописима на интернету и телемедицином.

Copyright © 2016 – Факултет медицинских наука Универзитета у Крагујевцу. Сва права задржана. Без претходне писмене дозволе од стране Факултета медицинских наука забрањена је репродукција, трансфер, дистрибуција или меморисање неког дела или читавих садржаја овог документа, копирањем, снимањем, електронским путем, скенирањем или на било који други начин.

Copyright © 2016 – Faculty of Medical Sciences of University of Kragujevac. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, scanning or otherwise, without the prior written permission of Faculty of Medical Sciences.

Октобар 2016.

САДРЖАЈ

ИНТЕРНЕТ	3
Веб	3
Истраживање интернета	3
Шта је веб?	3
Шта можете да радите на интернету?	4
Повезивање са интернетом	5
Први кораци са вебom	5
Основе навигације	6
Чување омиљених веб страница	7
Коришћење листе „Историја“	8
Машине за претраживање	8
Како се трага за информацијама на вебу?	11
Рекламе на вебу	13
Е-пошта	13
Први кораци са е-поштом	13
Шта нам је потребно за коришћење е-поште?	14
Подешавање програма „Microsoft Outlook“ 2007	14
Подешавање програма „Windows пошта“	21
Подешавање програма „Outlook Express“	24
Веб маил	26
Разумевање безбедности и безбедног рада са рачунаром	27
Проверите свој безбедносни статус у Windows центру активности	27
Шта су безбедносна упозорења?	28
Коришћење заштитног зида	28
Коришћење заштите од шпијунског софтвера	29
Аутоматско ажурирање оперативног система Windows	29
Вируси	30
Шта је вирус и могуће последице	30
Начини којима се вирус може пренети на рачунар	30
Добре стране апликације за детекцију вируса	30
„Дезинфекција“ датотека	30
Важност редовне надоградње софтвера за детекцију вируса	30
Коришћење апликације за детекцију вируса	31
Бесплатно телефонирање путем интернета	33
Претраживање медицинских база података	33

Медицинска информација данас	33
Интернет странице великих светских институција	33
Интернет странице струковних удружења	35
Преглед библиографских база података	35
PubMed	37
MEDLINE	37
Шта је MeSH?	37
Како се користи PubMed?	38
Састављање упита претраживања	39
Напредно претраживање	42
Лимити	49
Медицински часописи на интернету	51
Пристап чланцима	52
Прибављање чланка (download)	52
КоБСОН	52
Комерцијалне базе података доступне преко КоБСОН-а	55
Телемедицина	55

Област бр. 5

< ИНТЕРНЕТ и МЕДИЦИНСКЕ БАЗЕ ПОДАТАКА >

ИНТЕРНЕТ

Веб

Истраживање интернета

интернет је највећа постојећа група међусобно повезаних рачунара. То је енормно велика глобална рачунарска мрежа сачињена од преко хиљаду мањих мрежа од којих свака користи **TCP/IP** протокол за међусобно комуницирање, а сви деле исту шему адресирања. Са интернета се могу преузимати подаци (текстови, слике, звукови, анимације, програми), размењивати различите врсте информација, али обављати и директни телефонски разговори и видео конверзација.

Корени интернета налазе се у "60-тим годинама када су истраживачи у Америци почели да експериментишу са повезивањем рачунара путем телефонских линија користећи фондове америчке Војне агенције за врхунске истраживачке пројекте (**DARPA-Defense Advanced Research Projects Agency**). Мрежа која је направљена на основу првобитних истраживања, под називом **ARPANet**, почела је скромно повезавши рачунаре четири америчка универзитета: **UCLA, Stanford Research Institute, UC Santa Barbara u University of Utah**. С временом мрежа је расла и почела се користити за размену електронске поште под називом е-маил (е-пошта).

У 70-тим **ARPA**-а је помогла напоре на развоју правила за пренос података између различитих мрежа рачунара. Ови "интернет" протоколи помогли су развој светске мреже. До 1977. године било је преко сто рачунара повезаних у мрежу **ARPANet**, већином опет са универзитета. Почеле су да се појављују и друге млађе мреже, од којих су многе биле повезане са **ARPANet**-ом директно или преко, *мрежних пролаза* (уређаја који пропуштају информације између различитих мрежа).

У 80-тим ова мрежа, која је колективно постала позната под називом ИНТЕРНЕТ почела је да се шири феноменалном брзином. Шта се десило са војском? Пошто је закључила да се **ARPANet** исувише брзо шири па га је немогуће контролисати и осигурати безбедна средства комуницирања, војска се 1983. године одвојила од **ARPANet** -а и формирала сопствену мрежу **Defense Data Network (DDN)**.

Америчке државне организације као и други корисници, покушавају задњих година да прошире мрежу, односно да јој повећају пропусну моћ. Мрежни експерти планирају изградњу кичмене мреже која ће преносити 2 милијарде бита у секунди, што значи целу Британску енциклопедију за једну до две секунде.

Шта је веб?

Део интернета који већина људи познаје је *светска комуникациона мрежа* (обично звана *веб* или *веб*). Веб је тако популаран да људи често користе изразе *интернет* и *веб* као синониме. Међутим, интернет такође укључује друге услуге, попут е-поште, дискусионих група и дељења датотека. Можете да шаљете е-пошту или да учествујете у раду дискусионе групе без коришћења веба.

Веб приказује информације у живописном, визуелно привлачном формату. На једној *веб страници* или (*страници*) - која је налик страници часописа - наслови, текст и слике могу се комбиновати са звуковима и анимацијом. Веб *локација* (или *локација*) је збирка међусобно повезаних веб страница. Веб садржи милионе веб локација и милијарде веб страница!

Пример веб странице (Факултет Медицинских Наука Универзитета у Крагујевцу)

Веб странице су међусобно повезане *хипервезама* (које се обично називају *везе*), које могу бити текстуалне или сликовне. Када кликнете на везу на страници, она вас води на другу страницу. Прелазак са странице на страницу путем веза понекад се назива *сурфовање* вебom.

Шта можете да радите на интернету?

Проналажење информација. Веб садржи велику количину информација - далеко више од највећих светских библиотека. На пример, можете да читате вести и филмске критике, проверавате распореде авионских летова, погледате планове градова, сазнате временску прогнозу за свој град или да испитате здравствено стање. Референтни извори, попут речника и енциклопедија, су веома доступни, као и историјски документи и класична литература.

Већина компанија, владиних агенција, невладиних организација, музеја и библиотека има веб локације са информацијама о својим производима, услугама или збиркама. Многи појединци објављују веб локације са личним дневницима које се зову *блогови* (скраћено од *веб логс (веб дневници)*) о својим хобијима и интересовањима.

Напомена: Иако је веб веома погодан за истраживање, неке информације на њему нису поуздане. Информације на неким веб локацијама могу да буду нетачне, застареле или непотпуне. Пре него што поверујете у информације, проверите да ли потичу из меродавног извора и погледајте друге изворе како бисте проверили информације.

Комуникација. Е-пошта је један од најпопуларнијих начина коришћења интернета. Е-поруке можете да шаљете свима који имају адресе е-поште, а оне ће готово тренутно стићи у пријемно поштанско сандуче примаоца е-поште - чак и у случају да та особа живи на другом крају света. Погледајте одељак Први кораки са е-поштом.

Непосредна размена порука (ИМ) вам омогућава да разговарате са другом особом или групом људи у реалном времену. Када откуцате и пошаљете хитну поруку, она је одмах видљива за све примаоце. За разлику од е-поште, сви примаоци морају да буду *на мрежи* (повезани са интернетом) и да се истовремено налазе испред својих рачунара.

Дискусионе групе и форуми засновани на вебу вам омогућају да учествујете у писаним дискусијама у оквиру заједнице људи које занима иста тема. На пример, ако имате проблема приликом коришћења програма, можете да поставите питање корисницима тог програма у оквиру дискусионе групе.

Дељење. Сlike са свог дигиталног фотоапарата можете да *отпремите* (копирате) на веб локацију за дељење фотографија. Пријатељи и чланови породице које позовете могу посетити веб локацију и видети ваше фото-албуме.

Куповина. Веб је највећи светски трговински центар. Можете да прегледате и купите производе - књиге, музику, играчке, одећу, електронику и још много тога - на веб локацијама великих продаваца (за то је обично потребна кредитна картица). Такође можете да купујете и продајете коришћене предмете на аукцијским веб локацијама.

Играње. На вебу можете да играте разне врсте игара, често и против других играча - без обзира у ком делу света се они налазе. Многе игре су бесплатне, а друге можете да преузмете уз накнаду. Такође можете да слушате програм интернет радио станица, гледате филмске клипове и да преузimate слике, музику, видео записе, а чак и неке ТВ програме.

Повезивање са интернетом

Да бисте повезали рачунар са интернетом, прво морате да се пријавите код добављача интернет услуга (**ISP**). Добављач интернет услуга обезбеђује приступ интернету, обично за надокнаду која се плаћа месечно. Налог код добављача интернет услуга отвара на исти начин као за телефонске услуге. Да бисте пронашли добављача интернет услуга у својој области, потражите одељак „Добављачи интернет услуга“ у телефонском именику. Различити добављачи интернет услуга нуде разне типове и брзине веза. Постоје два основна типа везе:

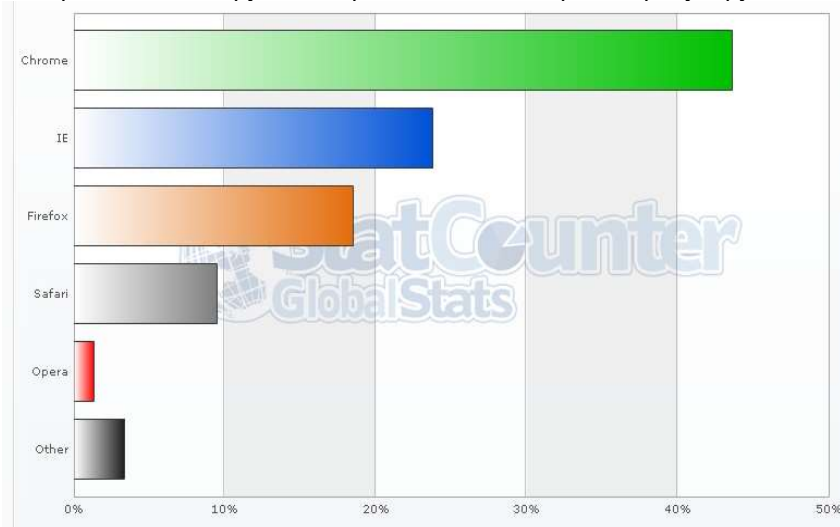
- **Веза широког пропусног опсега.** Веза широког пропусног опсега је брза интернет веза. Ако користите везу широког пропусног опсега, стално сте повезани са интернетом и можете да прегледате веб странице и преузimate датотеке веома брзо. Две уобичајене технологије веза широког пропусног опсега су Дигитална претплатничка линија (**DSL**) и кабловска технологија. Оне захтевају **DSL** или кабловски модем, које вам често обезбеђује **ISP**.
- **Позивна веза.** Позивна веза користи позивни модем за повезивање рачунара са интернетом путем стандардне телефонске линије. Позивни модем је унапред инсталиран на многим рачунарима. За разлику од везе широког пропусног опсега, позивна веза је спорија и захтева успостављање везе сваки пут када желите да користите интернет. Међутим, позивна веза је јефтинија од везе широког пропусног опсега и може да буде једина опција за приступ интернету у неким подручјима.

Када имате добављача интернет услуга и модем, спремни сте за повезивање са интернетом. Чаробњак за повезивање са интернетом ће вас водити кроз кораке.

Отворите чаробњак за повезивање са интернетом тако што ћете кликнути на дугме **Старт** , изабрати ставку **Контролна табла (Control Panel)**, изабрати ставку **Мрежне везе (Network Connections)**, и затим изабрати ставку **Креирајте нову везу (Create a new connection)**.

Први кораци са вебom

Програми који омогућавају кретање и читање садржаја веба зову се претраживачи или прегледачи (енгл. **browsers**). Најпознатији веб претраживачи су **Google Chrome, Internet Explorer, Mozilla, Opera, Safari**, итд. Када успоставите везу са интернетом, вебу можете приступити помоћу програма „Internet Explorer“, веб прегледача који је укључен у Windows. Такође можете користити неки други веб прегледач инсталиран на рачунару.

Учешће претраживача у свету од августа 2013. године до августа 2014. године (извор <http://gs.statcounter.com>)

Покретање програма „Google Chrome“

Отворите *Google Chrome* тако што ћете кликнути на дугме **Старт** , а затим изабрати ставку *Google Chrome*.

Кад покренете програм „*Google Chrome*“, он вас води на веб страницу која је постављена као *матична страница*. Подразумевано, матична страница је постављена на www.google.com (произвођач рачунара је можда поставио другу матичну страницу). Међутим, за своју матичну страницу можете да одаберете било коју страницу (или празну страницу).

Савет: Да бисте се у било ком тренутку вратили на матичну страницу, кликните на дугме **Матична страница (Home)** у програму *Google Chrome*.

Уношење веб адресе

Као што свака кућа има јединствену адресу, тако и свака веб страница има своју веб адресу. Та адреса се зове **Uniform Resource Locator (URL)**. На пример, **URL** адреса локације Медицинског факултета је <http://www.medf.kg.rs/>.

Ако знате **URL** адресу неке странице, можете да је откуцате директно у програму „*Google Chrome*“:

1. Откуцајте **URL** адресу у пољу **Address (Адреса)**.
2. Притисните тастер **ENTER** да бисте приступили веб локацији.

Користите поље „Адреса“ за куцање **URL** адресе

Савети:

- Не морате да откуцате **http://**. На пример, можете да откуцате **www.medf.kg.ac.rs** и програм „*Google Chrome*“ ће попунити остатак.

Основе навигације

Коришћење веза. Већина веб страница има десетине или чак стотине веза. Да бисте са једне странице доспели на другу, кликните на било коју везу. Међутим, није увек једноставно открити које ставке на страници су везе. Везе могу бити текстуалне, сликовне или комбиноване. Текстуалне везе су често подвучене и у боји, али њихови стилови се разликују од једне веб локације до друге.

Да бисте проверили да ли је нешто веза или није, поставите показивач на ту ставку. Ако јесте веза, дешавају се две ствари:

- Показивач миша се мења у шаку са испруженим кажипрстом.
- **URL** адреса се појављује на статусној траци веб прегледача. Она показује веб локацију коју ћете отворити ако кликнете на везу.

Постављање показивача миша на везу мења његов изглед и приказује **URL** адресу Веб странице на статусној траци

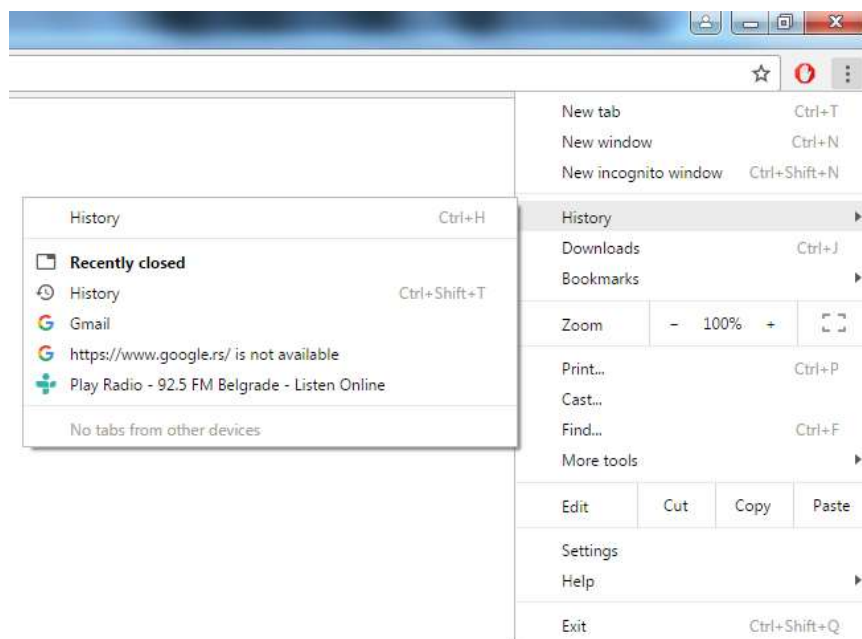
Коришћење дугмади „Назад“ (Back) и „Напред“ (Forward). Програм „Internet Explorer“ прати ваше кретање приликом пребацивања са странице на страницу. Кликните на дугме **Назад (Back)** да бисте се вратили на претходну страницу. Кликните на дугме **Назад** неколико пута да

бисте се вратили још даље уназад. Након што кликнете на дугме **Назад**, можете да кликнете на дугме **Напред (Forward)** да бисте се кретали унапред.

Дугме „Назад“ (лево); дугме „Напред“ (десно)

Коришћење менија „Недавно посећене странице“ (**Recently Closed**). Ако желите да се вратите на страницу коју сте посетили у тренутној сесији, али желите да избегнете коришћење дугмади „Назад“ или „Напред“, користите мени „Недавно затворене странице“ (**Recently Closed**).

Мени „Недавно затворене странице“

Чување омиљених веб страница

Када откријете веб локацију на коју желите редовно да се враћате, сачувајте је као омиљену локацију у програму „Google Chrome“. У том случају нећете морати да памтите или куцате њену адресу када пожелите да се вратите, већ ћете моћи да кликнете на локацију на листи „Омиљене локације“ (**Bookmarks**).

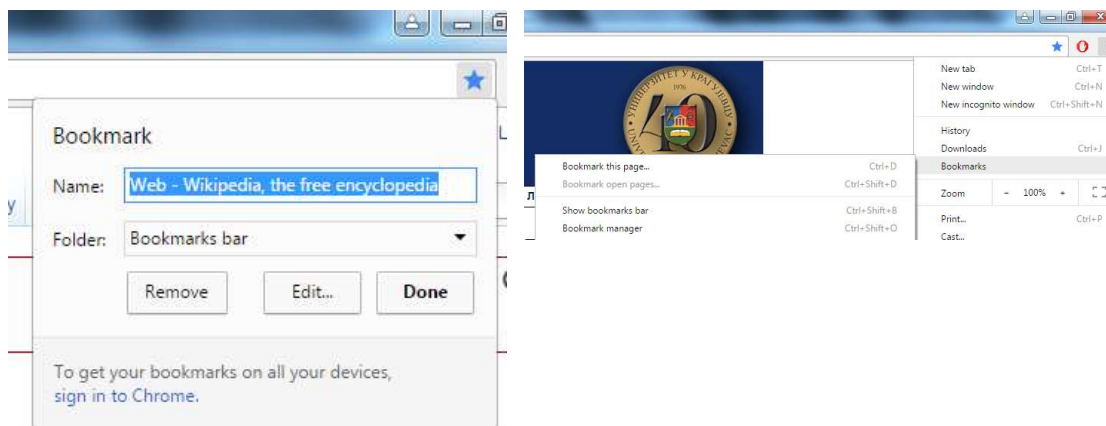
Чување веб странице као омиљене

1. Идите на веб страницу коју желите да сачувате као омиљену локацију у програму „Google Chrome“.
2. Кликните на звездицу у горњем десном углу (**Bookmark this page**)

Отварање омиљене локације

1. Кликните на три стрелице у горњем десном углу (**Customize and control Google Chrome**) и изаберите команду **Bookmark**

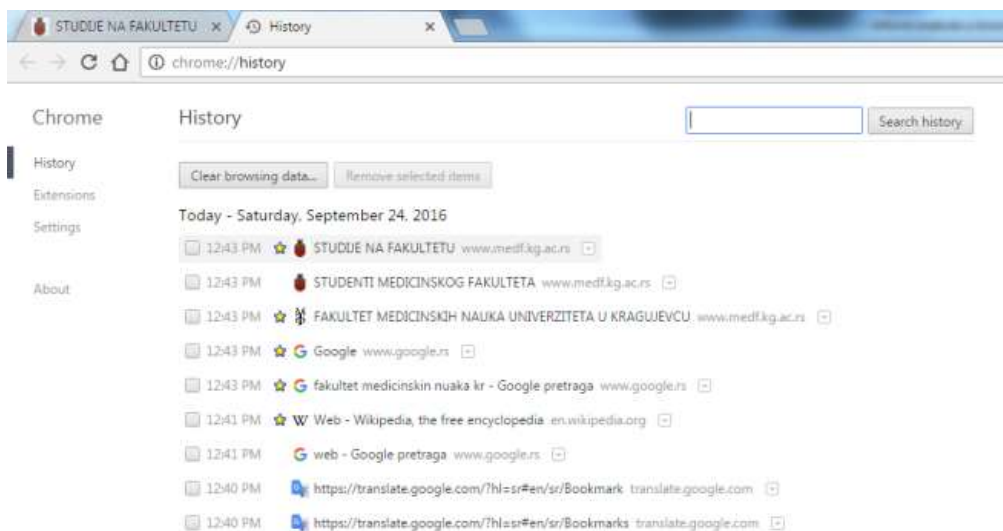
Ако имате много омиљених локација, можете их организовати у фасцикле. Погледајте одељак Управљање омиљеним локацијама у програму „Google Chrome“.

Коришћење листе „Историја“

Да бисте видели било коју веб страницу коју сте посетили у протеклих 20 дана, можете да користите листу „Историја“:

1. Кликните на три стрелице у горњем десном углу (**Customize and control Google Chrome**) и изаберите команду **Историја (History)**
2. На листи **Историја** кликните на дан или седмицу, а затим кликните на име веб локације. Листа се развија и приказује појединачне веб странице које сте посетили на веб локацији.
3. Кликните на веб страницу коју желите да отворите.

Листа „Историја“ (History)

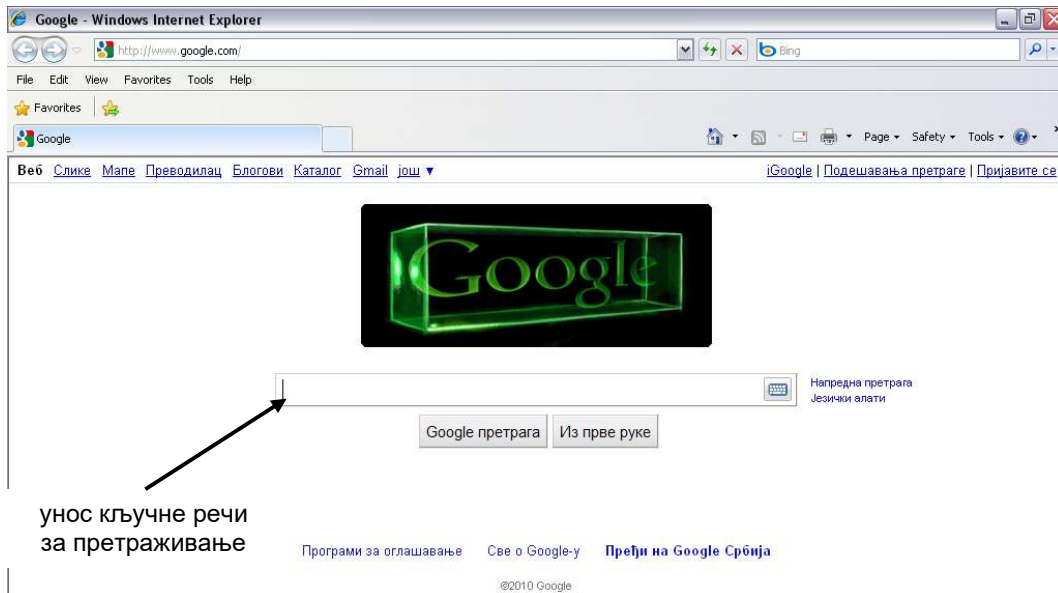
Машине за претраживање

Пошто је представљен 1990. године, веб се стабилизовао на отприлике дванаест сервера широм света који су углавном припадали академским и научноистраживачким институцијама. Од 1993. године наоვაмо све се изменило. Почео је енормни раст веба. Свакодневно су се појављивале хиљаде нових презентација, а са њима и хиљаде нових информација и података, па је проналажење потребних информација постајало све теже и теже. Различити алати за претраживање веба настали су као резултат напора да се олакша тражење информација. Најпопуларнији алати су машине за претраживање и именици.

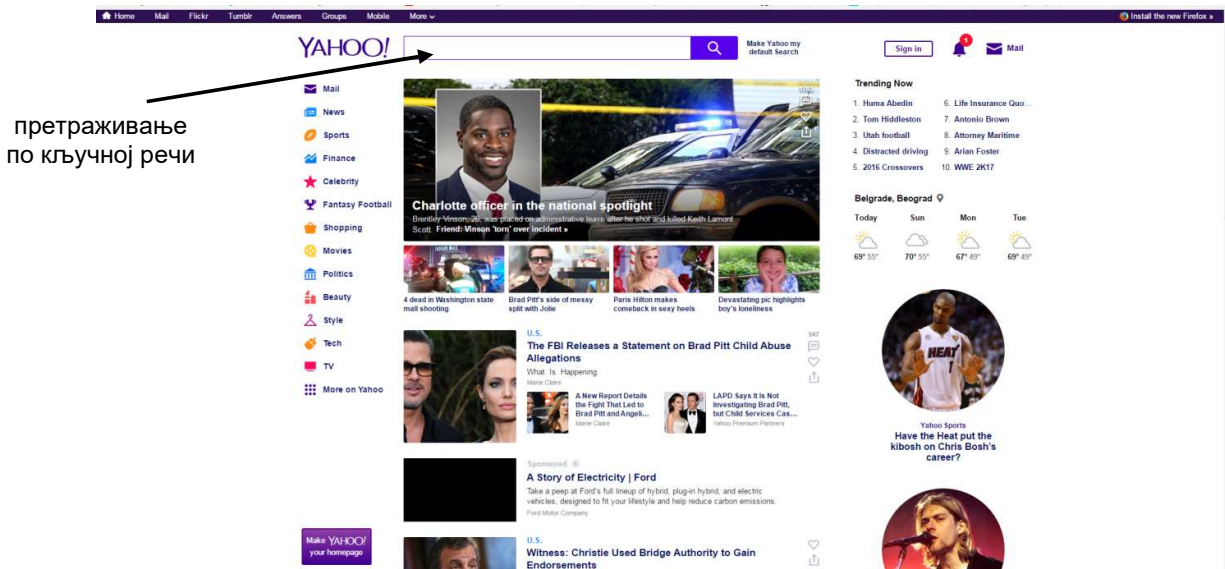
Машина за претраживање (*search engine*) је назив за рачунар или веб сајт који омогућава унос кључних речи преко којих се претражује база података веб ресурса. Уносом

кључних речи, претраживачка машина обрађује наш захтев, проналази све документе у којима се појављују задате кључне речи и нуди линкове ка тим документима. Да би претрага била ефикасна, кључне речи морају бити пажљиво изабране.

Најпознатија машина за претраживање вебa је *Google* (www.google.com). Основали су је два студента, Larry Page и Sergey Brin. *Google*-ова мисија је, како кажу, организовати информације света те их направити кориснима. *Google* је потакнуо и лавину једноставног, али и генијалног веб дизајна: њихове странице су тако једноставно дизајниране, а опет су веома атрактивне. Занимљиво је рећи како је *Google* по први пут претраживао помоћу тада јединственог система посећености корисника. Дакле, што је нека страница била више посећена, то се она налазила више при врху када сте хтели да нађете појам који се налази на тој страници. Данас, већина великих претраживача користи ту технику.

Матична страница претраживача *Google* (www.google.com)

Матична страница најпознатијег именика *Yahoo* (www.yahoo.com)

Међутим *Google* није остао само машина за претраживање. *Google* је проширио своју делатност и на *news* групе, и то је свима познати [Google Groups](http://www.google.com/groups). *Google Groups* је највећа архива свих порука икад написаних на [Usenetu](http://www.usenet.net) која садржи око преко милијарду порука. За

оглашаваче су ту **Google Adwords** и **Adsense**, а уведен је и **Gmail**. Ту су још и јако добро посећене **Google вести**. Ово су само неки од **Google** -ових сервиса.

Још једна занимљивост у вези **Google**-а је и сигурност његових страница. Наиме, откад постоји **Google**, хакери су успели да сруше само једну **Google** страницу, и то њихов сервис **Picasa**, софтвер за организовање дигиталних фотографија. Сада **Google** има преко милион страница повезаних преко њега. Најпознатије машине за претраживање су:

- **Google**, www.google.com
- **Bing**, <http://www.bing.com/>
- **Yahoo! Search**, <http://www.search.yahoo.com/>
- **Ask**, <http://www.ask.com/>
- **Aol Search**, <http://www.search.aol.com/>
- **Wow**, <http://www.wow.com/>
- **WebCrawler**, <http://www.webcrawler.com/>
- **MyWebSearch**, <http://www.mywebsearch.com/>
- **Infospace**, <http://www.infospace.com/>
- **Info**, <http://www.info.com/>

Именици - каталози (directories) нуде везе ка веб страницама и другим садржајима разврставају према теми. Именици обично нуде хијерархијски организовану поделу тема. На највишем нивоу су опште теме (уметност, наука, рачунари, забава, спорт, ...), а свака тема се даље дели на подтеме које ближе одређују област (на пример, забава се дели на музику, филм, хумор, изласке, итд.).

Yahoo је познати светски интернет претраживач, који многи сматрају највећом конкуренцијом **Google**. **Yahoo** су 1994. основали **David Filo** и **Jerry Yang**. Сматра се да је **Yahoo** има најпознатији бесплатан веб мејл. **Yahoo** поред претраживања и веб мејла нуди између осталог и: Онлајн игре (*games*), Мапе (*Y! Maps*), Спортске информације (*Sport*), Музику (*Music*), Личне информације (*Personals*), Групе (*Groups*), Куповину (*Shopping*), веб на мобилним уређајима (*Mobile web*), Филмове (*Movies*), Видео (*Video*), Одговоре (*Answers*).

Домаћи претраживач интернета (<http://www.krstarica.com/>)

Најпознатији претраживач на нашем језику је **интернет крстарица** (<http://www.krstarica.com/>). Крстарица садржи оба основна начина претраживања сајтова:

претраживање путем кључних речи и претраживање путем каталога. Један од основних разлога популарности крстарице јесте квалитетна понуда линкова који се односе на различите делове ове презентације.

Како се трага за информацијама на вебу?

Наједноставнији начин претраживања веба јесте унос кључне речи у поље за претраживање одговарајућег веб - претраживача. Кликом на команду Search (или команду Претражи) започињемо процес претраживања. Резултати претраге, односно списак адреса веб сајтова који садрже тражене информације појавиће се у прозору веб - претраживача. Кликом на одређену адресу из списка резултата аутоматски отварамо одговарајући веб сајт.

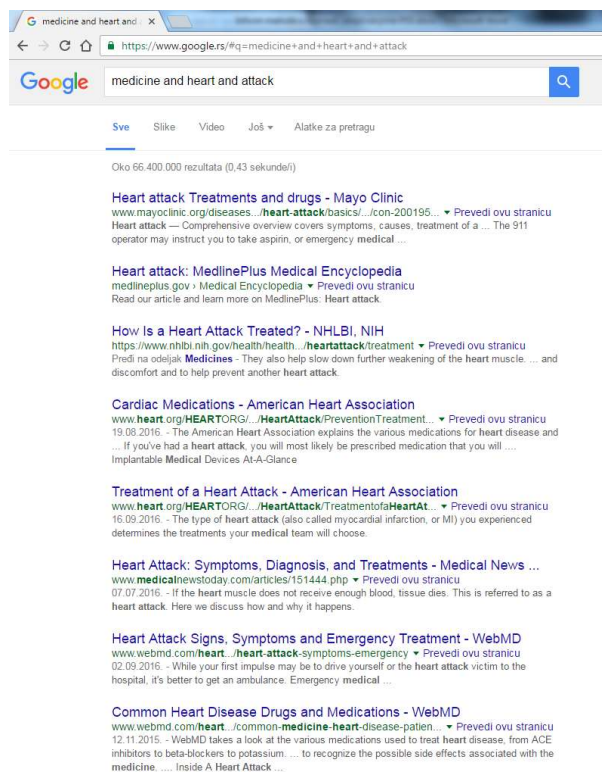
Уколико наведени поступак класичног претраживања не пружи задовољавајуће резултате, морамо да користимо неке напредније технике претраживања веба. Свака машина за претраживање има нека своја сопствена упутства за боље претраживање, тако да то треба свакако прочитати и искористити све додатне могућности које су нам на располагању.

Већина машина за претраживање омогућава коришћење логичких оператора за прецизнију претрагу. Оператори AND (и), OR (или) и NOT (не) омогућују да као резултат претраживања добијемо само оне веб стране које садрже спецификоване речи, или да такве стране искључимо из скупа резултата.

Пример 1.

- *Medicine AND heart AND attack* - као резултат претраге даје адресе свих веб страна на којима се спомиње Медицина, срце и напад.
- *Medicine OR heart OR attack* - као резултат претраге даје адресе свих веб страна о медицини, свих страна о срцу и нападу.
- *Medicine AND NOT heart AND NOT attack* - као резултат претраге даје све стране о медицини, али без оних које садрже текстове о о срцу и нападу.

Неки претраживачи (*Google, AltaVista, Lycos, Fast*) уместо оператора AND и NOT користе и знакове + и -.

Претрага адресе свих веб страна на којима се спомиње и медицина и срце и напад

Пример 2.

Упити из *примера 1* могу се написати и овако:

Medicine AND heart AND attack = Medicine + heart + attack

Medicine AND NOT heart AND NOT attack = Medicine - heart - attack

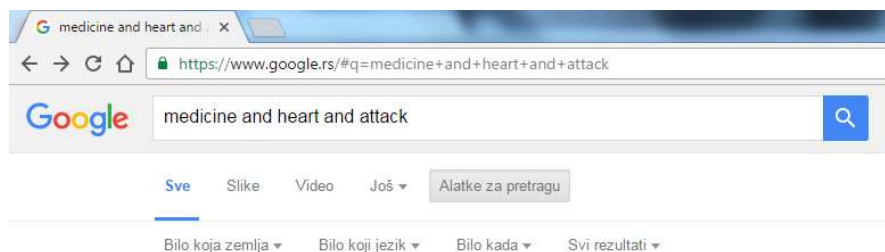
Ако у претраживању користимо одређену фразу, најбоље је да је ставимо између знакова навода и тиме укажемо претраживачу да све наведене речи тражи у пакету, онако како су и написане.

Пример 3.

- "NASA Space Shuttle" - као резултат претраге даје адресе свих веб страна на којима се спомиње *NASA Space Shuttle* као фраза.
- "Medicine heart attack" - као резултат претраге даје адресе свих веб страна на којима се спомиње *Medicine heart attack* као фраза

Пример 4.

Претраживач *Google* садржи додатне опције за напредније технике претраживања веба. Кликком на опцију **Алатке за претрагу** отвориће се још пар опција за напредно претраживање.

Напредна претрага у Google

Кликком на линк https://www.google.com/advanced_search добија се дијалог као на слици испод. На тај начин можемо прецизније да специфицирамо оно што тражимо и тиме смањимо број добијених резултата.

A screenshot of the Google Advanced Search page. The page title is 'Advanced Search'. It features several sections for refining search results. The first section, 'Find pages with...', includes fields for 'all these words', 'this exact word or phrase', 'any of these words', 'none of these words', and 'numbers ranging from' to 'to'. The second section, 'Then narrow your results by', includes dropdown menus for 'language', 'region', 'last update', 'site or domain', 'terms appearing', 'SafeSearch', 'file type', and 'usage rights'. Each dropdown menu has a corresponding description of the filter's function. At the bottom right, there is a blue button labeled 'Advanced Search'.

Напредна претрага у Google

Уносом фразе *Medicine heart attack* у поље **са дословним изразом** (*the exact phrase or word*) Google трага за Веб сајтовима који садрже фразу *Medicine heart attack*. Ово је еквивалентно уносу "*Medicine heart attack*" (користимо наводнике) у поље за класично претраживање Веба.

Ако трагамо за специфичним веб странама, можемо да користимо тематски оријентисане претраживаче који приказују адресе само оних веб страна које су у вези са одређеном темом.

Ако на вебу тражимо одређене људе, можемо да користимо www.google.com за проналажење телефонског броја и адресе када као упит задамо име особе, поштански број, град и државу. Адресе сличних претраживача за добијање телефонских бројева, електронских адреса или приказ мапа за одређене адресе су:

- www.whowhere.com
- www.switchboard.com

Ако на вебу тражимо само слике, помоћи ће нам следећи претраживачи:

- <http://www.altavista.com/image/>
- <http://images.google.com/>
- www.imagegrabber.randomeye.com

Најпопуларније локације за вести су:

- www.lycos.com/news (најновије вести агенција Reuters, AP и Wired News)
- www.total-news.com (информације агенција BBC News и WashingtonPost)
- www.moreover.com (вести не старије од два дана)

Ако никако не успевамо да пронађемо баш оно што тражимо, можемо да искористимо претраживач *Search Engine Guide* (његова адреса је: www.searchengineguide.com) који нам омогућава проналажење претраживача специјализованог за строго одређену тему.

Рекламе на вебу

Једна од великих невоља са којом ће свако ко крстари вебом одмах да се суочи јесу рекламе. Рекламе су уграђене у скоро све веб стране у виду текста, сличица, огласа, банера, прозора, а у новије време појавили су се и неки савременији и безобразнији видови рекламирања. Најчешће су то искачући рекламни прозори при напуштању веб локације, рекламни софтвер који се аутоматски пребацује на наш диск приликом безазленог преласка мишем преко рекламе, рекламни софтвер који се аутоматски инсталира приликом преузимања неких сервер програма са интернета, искачуће рекламе које изгледају као Windows системска упозорења и слично.

Рекламе су неминовност јер се добар део веб локација издржава баш на основу реклама. Проблем је што рекламе прилично успоравају рад на интернету (учитавање веб стране), а једини начин да их се решимо јесте инсталација програма за филтрирање реклама.

Е-пошта

Први кораци са е-поштом

Е-пошта (скраћеница за *електронску пошту*) је брз и практичан начин комуникације са другима. Е-пошту можете користити за:

- **Слање и примање текстуалних порука.** Е-поруку можете послати свакој особи која има е-адресу. Порука стиже у пријемно поштанско сандуче е-поште у року од неколико секунди или минута - без обзира на то да ли је он ваш сусед или живи на другом крају света. Е-пошта је двосмерна. Поруке можете примати од било кога ко зна вашу е-адресу, а затим их можете читати и одговарати на њих.
- **Слање и примање датотека.** Осим текста, у оквиру е-поруке можете слати и готово све типове датотека, укључујући документе, слике и музику. Датотека која се шаље у оквиру е-поруке зове се *прилог*.
- **Слање порука групи људи.** Е-поруку можете истовремено послати великом броју људи. Примаоци могу одговорити целој групи, што омогућава групне дискусије.

- **Прослеђивање порука.** Када примите е-поруку, можете је проследити другима без прекуцавања.

Предност е-поште над телефоном или обичном поштом јесте њена погодност: Поруку можете послати у било које доба дана или ноћи. Ако примаоци нису испред рачунара или *на мрежи* (повезани са интернетом) када им пошаљете поруку, пронаћи ће је следећи пут када буду проверавали е-пошту. Ако су на мрежи, можете примити одговор за неколико минута.

Е-пошта је такође бесплатна. За разлику од слања обичног писма, нема потребе за поштанском марком или поштарином, без обзира на то где прималац живи. Једини трошкови које сносити су они које плаћате за интернет везу.

Шта нам је потребно за коришћење е-поште?

Да бисте користили е-пошту, потребне су вам три ствари:

- **Интернет веза.** Да бисте повезали рачунар са интернетом, прво морате да се пријавите код добављача интернет услуга (ISP). Добављач интернет услуга обезбеђује приступ интернету, обично за надокнаду која се плаћа месечно. Такође вам је потребан модем.
- **Програм за е-пошту или услуга заснована на вебу.** Можете користити програм „Windows пошта“ (који се инсталира са оперативним системом Windows Vista), програм за е-пошту, који је укључен у Windows. Можете користити и неки други програм за е-пошту када га инсталирате на рачунар. Уместо тога, можете се пријавити на бесплатну услугу е-поште засновану на вебу, као што су Gmail, MSN Hotmail или Yahoo, ако вам то више одговара. Те услуге омогућавају да проверите е-пошту помоћу веб прегледача са било ког рачунара који је повезан са интернетом.
- **Е-адреса.** Е-адресу можете добити од добављача интернет услуга или услуге е-поште засноване на вебу када се пријавите. Е-адреса састоји се из корисничког имена (надимак који одаберете, а то не мора нужно бити ваше право име), знака @ и имена добављача интернет услуга или добављача е-поште засноване на вебу - на пример, neko@example.com.

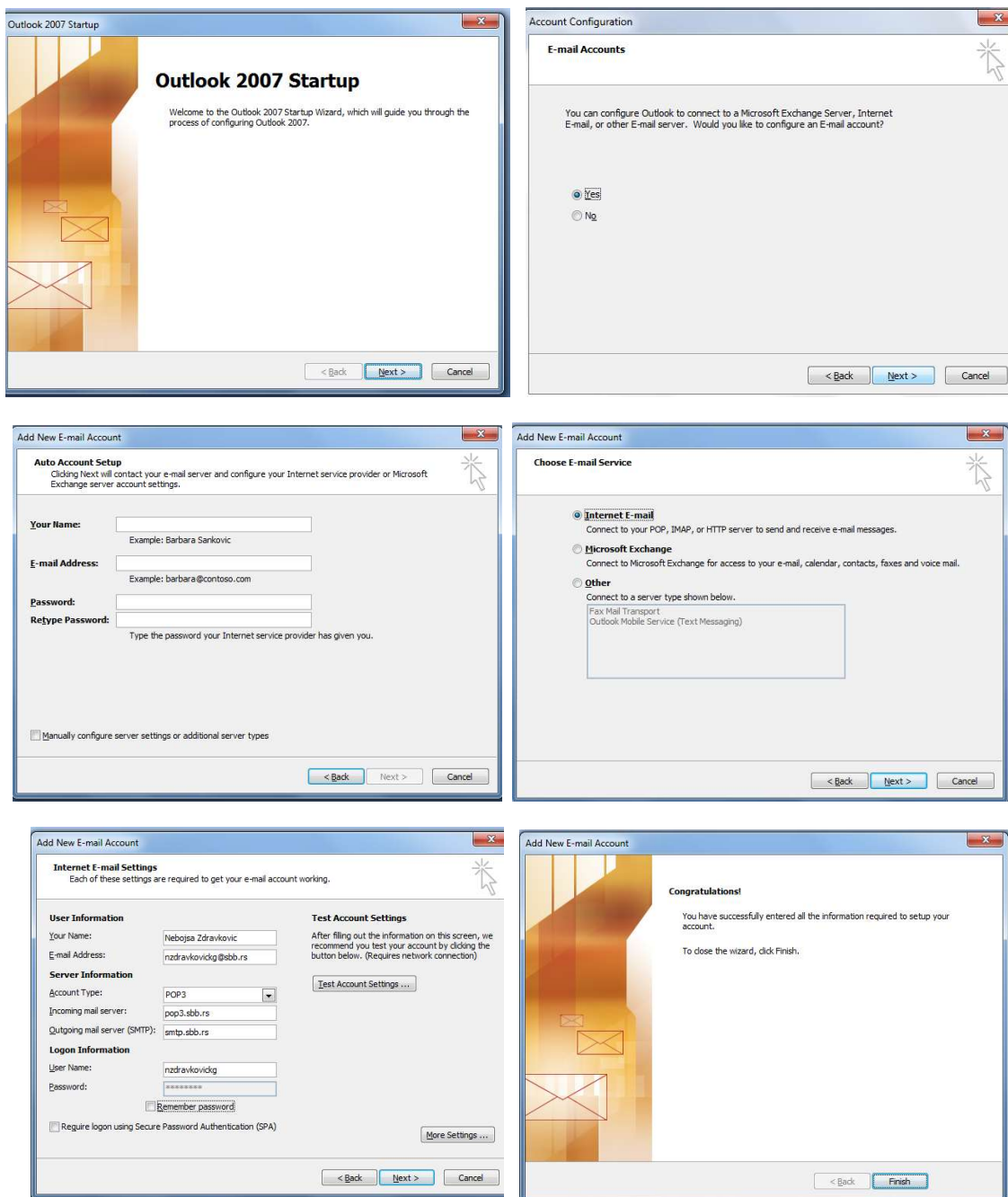
Подешавање програма „Microsoft Outlook“ 2007

Microsoft Outlook, представља комуникациони програм који помаже да се много ефикасније располаже временом и информацијама, омогућава да се деле информације и знатно лакше сарађује са другима. *Outlook* обезбеђује све неопходне алате за ефикасно коришћење електронске поште и управљање електронским порукама. Помоћу програма *Outlook*, можете да:

- Шаљете и примате поруке електронске поште
- Придружите датотеке својим порукама
- Направите адресар и управљате њиме
- Организујете и архивирате поруке
- Персонализујете поруке

Покретање програма Outlook први пут

Outlook када се први пут стартује, појављује се чаробњак (слика испод) који вас води кроз процес конфигурисања Outlook-а. Појављује се оквир за дијалог **E-mail Account**. У њему треба изабрати опцију **Yes**, након чега се појављује се прозор за дијалог **Server Type** у коме се бира тип налога (одабрали смо **POP3**). Након тога подешавају се параметри налога. Садржај овог оквира одређен је типом налога за електронску пошту, који је изабран у оквиру за дијалог **Server Type**. После овога биће потребно да се унесу одређене информације и прате инструкције које је обезбедио администратор система или ISP.

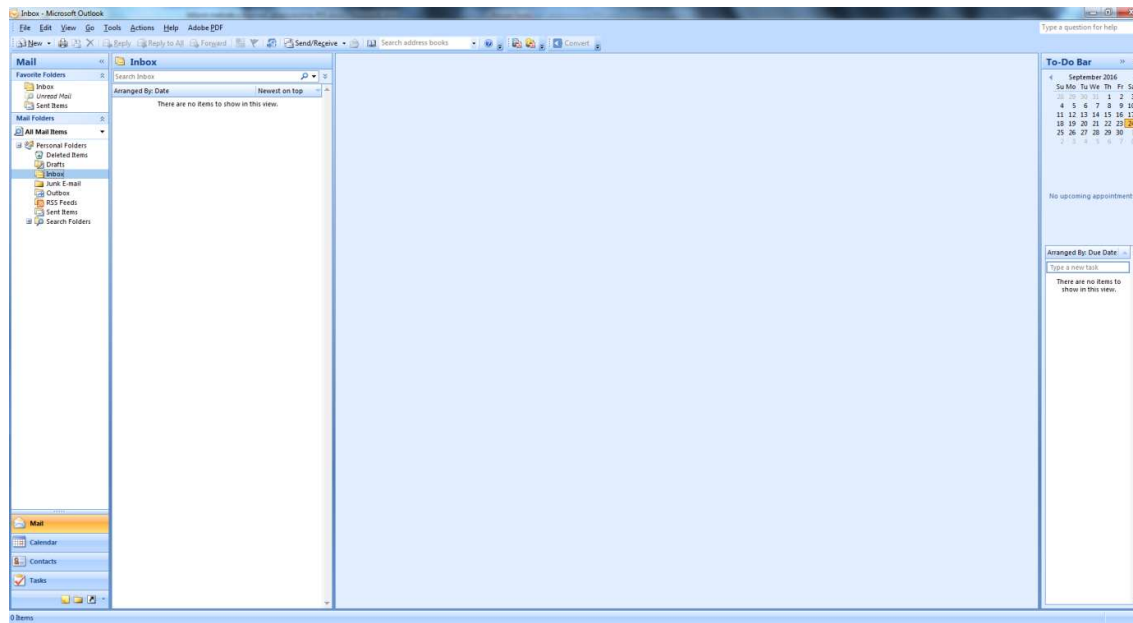
Покретање програма Outlook први пут

Читање порука и отварање прилога

Када се покренете *Outlook*, све нове поруке премештају се са сервера за електронску пошту, или се учитавају, у **Inbox**. Помоћу програма *Outlook* поруке могу да се прикажу и прочитају на неколико начина:

- Најважније поруке могу да се потраже помоћу **AutoPreView**-а, који приказује првих неколико линија у порукама које се налазе у **Inbox**-у.
- Могу да се прочитају без отварања, гледајући њен садржај кроз прозор за претходни приказ.
- Одређена порука може да се прегледа у њеном сопственом прозору ради лакшег читања.

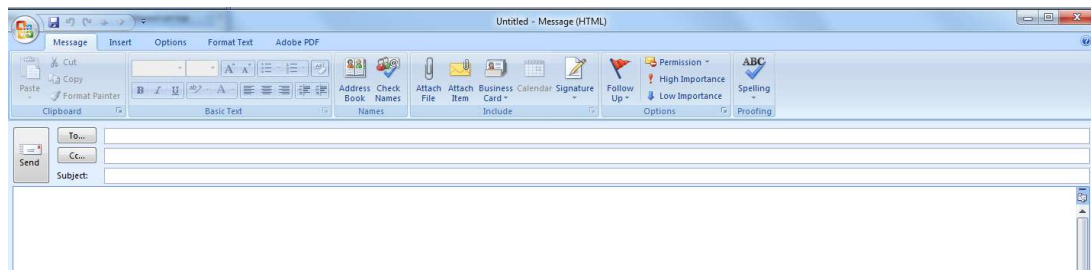
Поруке електронске поште као прилоге могу да садрже више типова датотека. На пример, колега може да пошаље *Microsoft Word* документ везујући га као прилог. Ове датотеке могу да се отварају преко окна за претходни приказ, или из отворене поруке. Поступак отварања нове поруке: уколико прозор програма *Outlook* приказује резиме састанака, задатака и порука, које треба обавити у току једног дана, мишем се изабере икона **Inbox** на линији **Outlook Bar** на левој страни прозора. Тада се види **Inbox** са електронским порукама.

Изглед основног прозора Outlook-а

Из менија **View**, избором опције **AutoPreview**, укључује се *AutoPreview* и тако се могу видети до три линије код сваке поруке у **Inbox**-у (Слика испод). Уколико је неопходно, померањем садржаја **Inbox**-а на горе или на доле, лоцира се порука жељена порука, затим мишем изабере иста, да би се приказала у окну за претходни приказ. Помоћу траке за померање садржаја, види се цео садржај поруке. Уочите да прозор за претходни приказ приказује цело заглавље поруке (информације које се појављују на врху електронске поруке, укључујући пошиљаоца, примаоца и податке) и називе свих придружених датотека. Са два узастопна притиска на тастер миша отвора се прилог.

Уколико **Inbox** садржи много порука, могуће је поруке отворати у сопственом прозору. Са два узастопна притиска на тастер миша у **Inbox**-у отвара се порука жељена порука, порука се појављује у сопственом прозору **Message**. Заглавље поруке и називи свих приложених датотека налазе на врху.

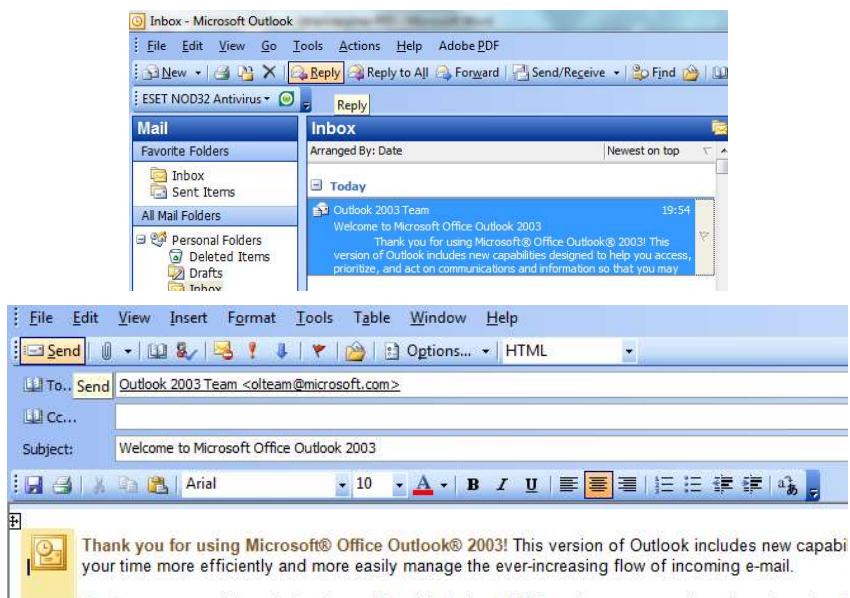
Изглед прозора Message

Одговарање на поруке

На поруке можете да се одговори на неколико начина. Одговор може да се пошаље само особи која је послала поруку, или тој особи и свим осталима чије адресе се налазе у линијама **To** и **CC** у оригиналу. Било да се одговара само пошиљаоцу или и осталима, ваш одговор неће обухватати ниједну датотеку која је придружена оригиналној поруци. Поруку која је примљена

можете да се проследи било коме, а не само особи која је првобитно послала поруку, или неком од других прималаца. Прослеђена порука садржаће све датотеке које су придружене оригиналној поруци.

Поступак одговарања на пристиглу поруку: **Inbox**-у, неопходно кликом левим тастером миша одабрати поруку, на коју желимо да одговоримо (Слика испод). Затим је потребно мишем изабрати дугме **Reply**, на екрану ће се приказати образац **Reply**. У линији **To:** аутоматски ће се наћи адреса особе на чију се поруку одговара. У линију **Subject** додат је префикс **RE:** он означава да је ово одговор на ранију поруку. Након куцања жељене поруке довољно је притиснути дугме **Send** и порука ће бити послата.

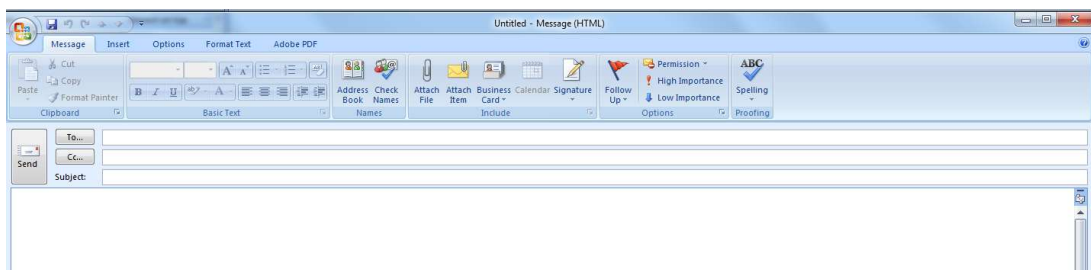

Одговарање на поруку

Уколико је потребно одговорити на поруку која је послата на више адреса, а потребно је да одговор стигне на све адресе, тада се на палети алата изабере дугме **Reply to All**. Појављује се образац **Reply**. Из заглавља поруке види се да ће овај одговор бити послат свима на листи. Поруку је могуће и само проследити на неку другу адресу. За ту операцију служи дугме **Forward**. На екрану појављује се образац **Forward Message** префикс **FW:** додат у линију за тему. Овај префикс указује да је ово прослеђена порука.

Израда нових порука

Помоћу програма *Outlook*, комуникација електронском поштом је брза и једноставна. Такође могу да се уграде хипервезе и придруже датотеке порукама. Уколико постоји инсталиран и *Word 2007*, *Outlook 2007* ће користити *Word* као свој подразумевани програм за уређивање електронских порука. Бројне моћне карактеристике програма *Word* у уређивању текста, укључујући ту стилове, табеле и теме, доступне су за прављење порука у програму *Outlook*. Да би се направила нова порука потребно је: на палети алата изабрати дугме **New Mail Message**. Појављује се нова празна порука у обрасцу **Message**.

Нова порука

У оквир **To**, уписује се адреса особе којој се шаље порука. После тога уноси се; (тачка-зarez) и размак и адреса неке друге особе којој је потребно послати исту поруку. Знак тачка-зarez користи се за раздвајање адреса. Уколико се адреса примаоца налази у адресару, или је већ раније уписана у заглавље неке поруке, програм *Outlook* аутоматски комплетира адресу, а притисак на тастер **Tab** умиће податке. Уколико постоји више података који одговарају, *Outlook* приказује листу ставки које одговарају ономе до тада уписано. Коришћењем тастера са стрелицама изабре се жељена ставка, и притисне тастер **Enter**.

Избором тастера **Tab**, у оквир **Cc** уписује се адреса особа које нису директно везане за садржај поруке, али треба да знају да је порука послата. Избором тастера **Tab**, помера се у оквир **Subject**, и уноси тема-наслов поруке. Уколико вам је за поруку потребно коришћење *Word*-а ради бољег уобличавања ваше поруке учините то и са **Send** пошаљите поруку.

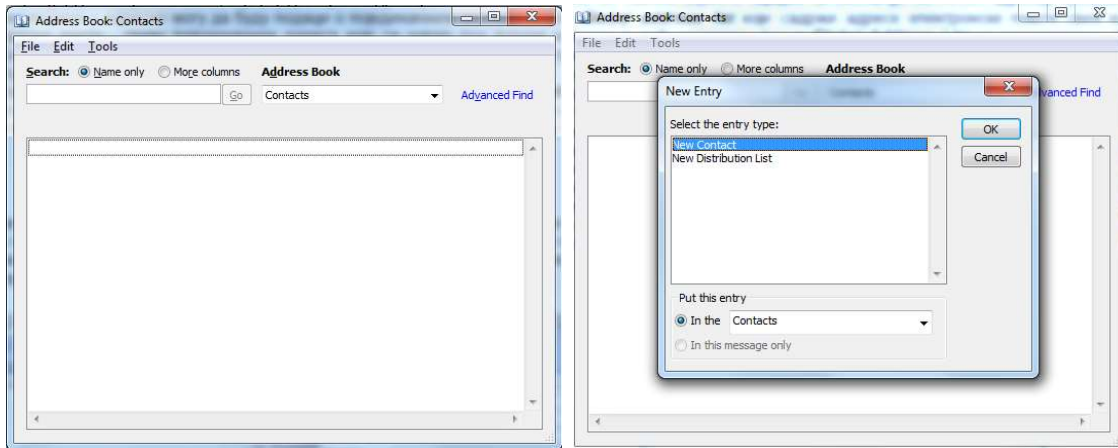
Коришћење адресара

У адресару могу да се чувају гломазне адресе електронске поште, и на тај начин избегне унос сваки пут када се шаље порука. Са адресаром, у обрасцу **Messages** мишем се изабере дугме **To**, а затим име примаоца.

Уколико се *Outlook* користи заједно са *Exchange Serverom*, адресар програма *Exchange*, под називом **Global address list** који садржи адресе електронске поште свих корисника на мрежи, вероватно је већ доступан. Ако је **Global Address List** на располагању, *Outlook* ће га користити као подразумевани адресар. Будући да **Global Address List** одржава систем администратор, у њега не може ништа да се додаје; зато је потребно направити други адресар за улазне податке који нису укључени у ову листу. Подразумева се да се улазни подаци тако направљени чувају у датотеци **Contacts**, која је једна врста адресара.

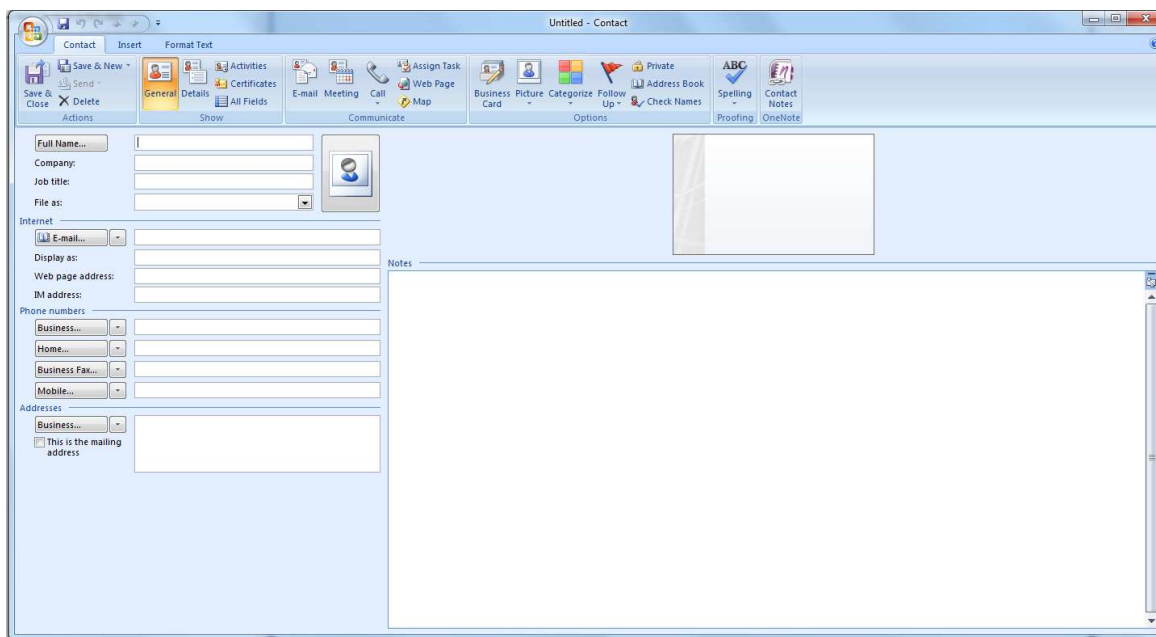
Улазни подаци у адресар могу да буду подаци о појединачним контактима, или подаци за дистрибуциону листу - групу појединачних адреса које се чувају под једним именом. На пример, да би се олакшали комуникацију са неким тимом, може да се направи дистрибуциона листа која обухвата адресе свих људи запослених на одређеном пројекту.

Поступак додавања нове адресе је следећи. У менију **Tools**, изабери **Address Book**. Појављује се прозор **Address Book** (Слика испод). Да би се додала нова особу у адресар у менију **File** се изабере **New Entry**, а затим **New Contact**, и притисните на крају дугме **OK**.

Изглед прозора Address Book-а

Појављује се образац **Contact** (Слика испод). У оквир **Full Name** уписује се име особе чији маил је потребно да упишемо, у оквир **E-mail**, уписује се адреса електронске поште и са притиском на дугме **Save and Close** завршен је поступак уноса после чега се адреса контакта појављује у прозору **Address Book**. На исти начин уносите и остале контакт адресе.

Изглед прозора Contact

Ради прављења дистрибуционе листе изабере се опција **New Distribution List**. Појавиће се образац **Distribution List** (Слика испод). У оквиру њега у пољу **Name** уписује се назив те листе, на пример име неке фирме. А затим мишем дугме **Select Members** и у оквиру за дијалог **Select Members** из падајуће листе **Contacts** тј. додају се имена из **Address Book**-а на следећи начин: из листе **Name** име које желите да додате, а затим притисните дугме **Members**. То име ће бити додато у дистрибуциону листу. Притиском на **OK** у дијалог за **Select Members** враћате се у образац дистрибуционе листе.

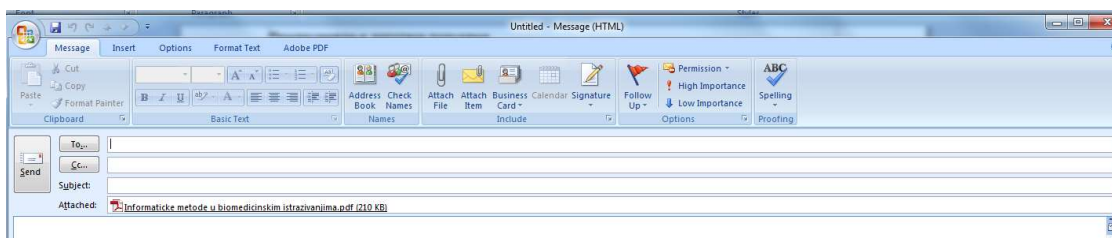

Изглед прозора Distribution List

Са **Save and Close** затвара се образац **Distribution List**, појављује се прозор **Address Book** кога такође затварамо са **Close**. Да би се адресирали поруку помоћу адресара на палети алата изабере се **New Mail Message**. Појављује се нова празна порука у обрасцу **Message**. Притиском у пољу **To**, отвара се листа **Name** у којој се бира име примаоца. Назив дистрибуционе листе додаје се у листу прималаца у оквиру **Cc** и потврђује се са **OK**. Остало је још да се изабере оквир **Subject**, и унесе текст. Порука је адресирана и спремна за слање.

Придруживање датотека порукама

Погодан начин за дељење докумената са другима, као што су *Word*-ови или *Excel*-ови, јесте да се приложите уз електронску пошту. Програм *Outlook* олакшава прилагање датотека уз поруке. Поступак је следећи: Најпре се изабере **New** и у оквиру ње изабере име примаоца (оквир **To**), а у оквиру **Subject** напише наслов поруке. Сада је потребно придружити документ овој поруци, тако што на палети алата, изаберемо **Attach File**. Документ се појављује у оквиру **Attach** у заглављу поруке. Порука изгледа слично овој испод:

Придруживање датотека порукама

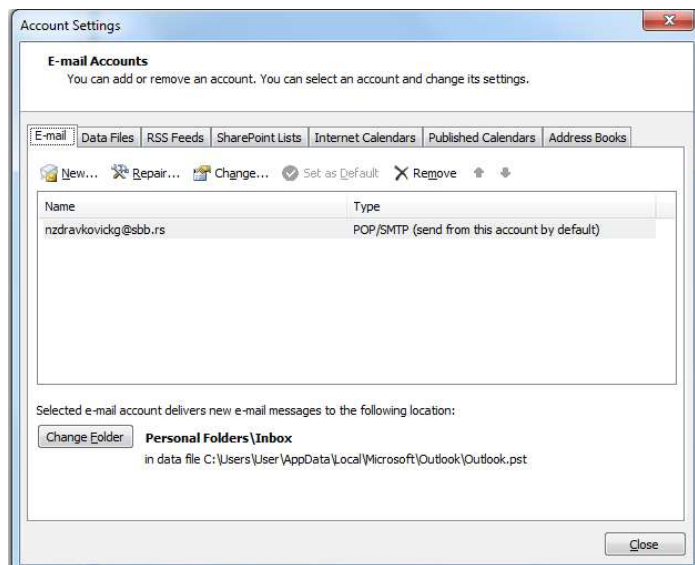
Слање и пријем порука

У зависности од налога електронске поште, као и од конфигурације мреже, поруке које се шаљу могу одмах да буду послате, или могу да се чувају у **Outbox**-у све до слања. Уколико је прикључак на LAN, порука ће бити одмах послата. У супротном поруке се обично чувају у **Outbox**-у. Како се примају поруке такође зависи од типа налога за електронску пошту и од конфигурације **Outlook**. **Outlook** може периодично да проверава да ли постоје нове поруке и да их аутоматски учитава. Други начин је да се проверава да ли постоје нове поруке.

Копије порука које се шаљу по правилу се чувају у датотеци **Sent Items**. Да би се послала нова порука најпре се на палети алата изабере **New Mail Message** и у отвореном обрасцу **Message** у оквиру **To**, упише адреса, затим се попуни оквир **Subject** и унесе тело поруке која се затим тако спремна шаље са **Send**.

У листи **Folder/Outbox** приказује се садржај **Outbox**-а. Уколико се порука која се шаље појави у **Outbox**-у, мора ручно да се шаље. Ако је **Outbox** празан порука је аутоматски послата. Да би се послале поруке из **Outbox**-а и учитала било која нова порука са сервера за електронску пошту, на палети алата изабере се дугме **Send/Receive**.

Outlook се повезује на сервер за електронску пошту да би послао и примио поруке. У зависности од начина повезаности на мрежу, може да приступа преко модема или мрежног кабла. Када порука буде послата нестаће из **Outbox**-а. Када се прими порука, она се појављује у **Inbox**-у, заједно са свим осталим новим порукама. Из **Folder List** изабере се **Inbox** да би се видела нова порука (поруке). Приказује се садржај **Inbox**-а.

Подешавање налога

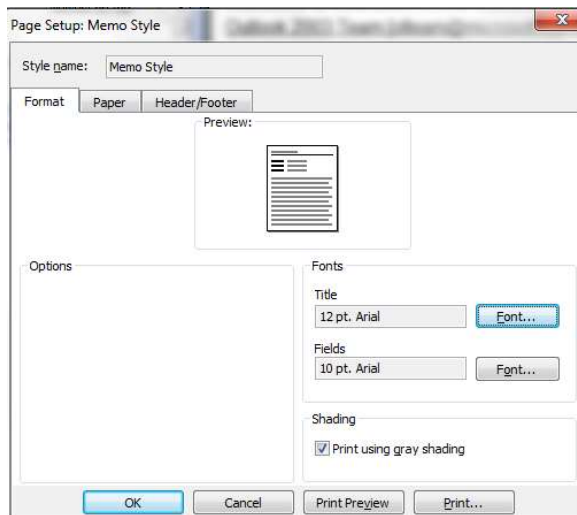
Помоћу **Outlook**, могу да се добију све електронске поруке на једном месту тако што се у профилу конфигурише више налога. Да би се профилу додао налог за електронску пошту: У менију **Tools** изабере се опција **Accounts Settings** и појављује се дијалог на слици изнад. Избором опције **New**, прво се изабере тип сервера, затим унесу неопходни параметри сервера и налога, и потом **Next**. За завршетак изабере се **Finish** да би се затворио **Accounts Settings**.

Уколико постоји више налога електронске поште у профилу, пошта може да се пошаље преко било ког налога.

Штампање порука

Можда ће повремено бити потребно да се направи писана копија, односно да се одштампа електронска порука. Помоћу *Outlooka* могу да се штампају на скоро исти начин као и било који други документ. У зависности од формата (*HTML*, *Rich Text* или *Plain Text*) поруке може да се подеси више опција за подешавање стране, укључујући ту величину папира, маргине и оријентацију. Може такође да се користи **Print Preview** да би се видело како ће порука изгледати када буде одштампана (**Print Preview** није доступан за поруке у *HTML* формату).

Да би се одштампала порука неопходно је у **Inbox**-у, са два узастопна притиска на тастер миша изабере се порука **Upcoming show** и отворити је. Порука се појављује у оквиру **Message**. У менију **File/Page Setup/Memo Style** и појавиће се оквир за дијалог **Page Setup**.

Изглед прозора *Page Setup*

У оквир **Left** уписати 1.0 да би се подесила лева маргина на 1 инч, а затим мишем изабрати **OK**. Оквир за дијалог **Page Setup** се затвара, а нови параметри имаће ефекта на ову поруку. Затим на палети алата, мишем изабрати дугме **Print** и порука ће бити одштампана са подразумеваним опцијама за штампање.

Подешавање програма „Windows пошта“

Када имате е-адресу и интернет везу, спремни сте за слање и примање е-поште. Да бисте користили е-пошту у програму „Windows пошта“, прво морате да подесите налог е-поште. Пре него што додате налог, биће вам потребне неке информације од добављача интернет услуга: ваша адреса е-поште, лозинка, имена сервера долазне и одлазне е-поште, као и неки други детаљи.

Додавање налога е-поште у програм „Windows пошта“

1. Отворите програм Windows пошта тако што ћете кликнути на дугме **Старт** , изабрати ставку **Сви програми**, а затим изабрати ставку **Windows пошта**.
2. У менију **Алатке** изаберите ставку **Налози**.
3. Кликните на дугме **Додај**, изаберите ставку **Налог е-поште**, кликните на дугме **Даље**, а затим следите упутства.

Током подешавања, од вас ће се тражити да одаберете *приказано име*. То је име које ће примаоци видети када им пошаљете е-поруку.

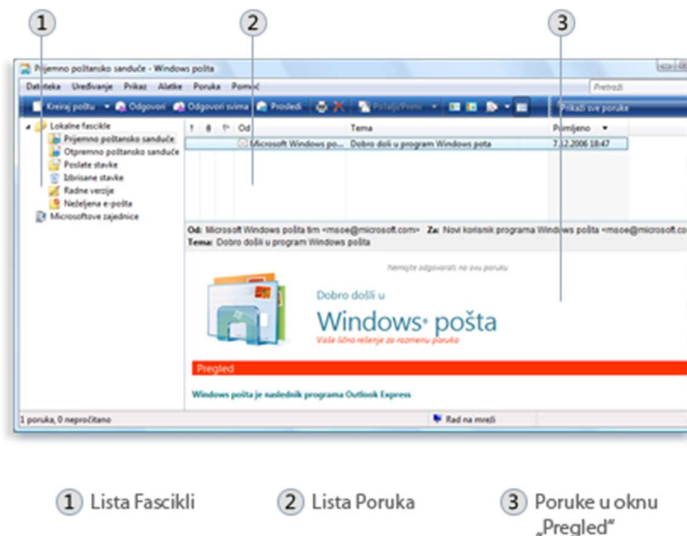
Читање е-порука

Програм „Windows пошта“ проверава да ли сте примили е-пошту увек када га покренете и сваких 30 минута након тога. (Да бисте променили тај интервал, погледајте одељак Провера

нове е-поште.) Е-пошта коју примате појављује се у пријемном поштанском сандучету. Пријемно поштанско сандуче је једна од неколико фасцикли у којој се налази е-пошта.

Да бисте видели листу е-поште коју сте примили, са листе **Фасцикле** изаберите ставку **Пријемно поштанско сандуче**. Е-поруке се појављују на листи порука. На листи је приказано ко је послао поруку, тема, као и када је порука примљена.

Да бисте прочитали поруку, кликните на њу на листи порука. Садржај поруке појављује се испод листе порука у окну „Преглед“. Да бисте прочитали поруку у посебном прозору, двапут кликните на њу на листи порука.

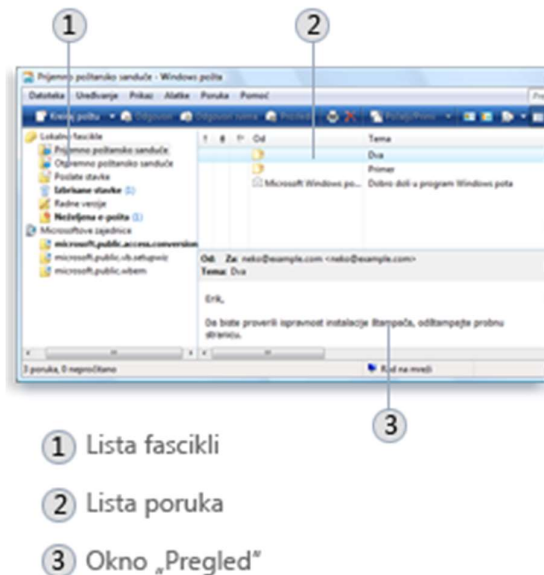

Izaberite stavku „Prijemno poštansko sanduče“ da biste videli e-poruke

Да бисте одговорили на поруку, кликните на дугме **Одговори**. Да бисте научили како се пише и шаље одговор, погледајте одељак „Креирање и слање е-поруке“ у оквиру овог дела.

Приказивање е-порука у програму Windows пошта

Најједноставнији начин за приказивање е-поруке у програму Windows пошта јесте да је прочитате у окну „Преглед“, где можете приказати садржај поруке без отварања поруке у посебном прозору. Или, уколико желите да погледате већи део поруке без померања, можете је отворити у посебном прозору.

Prikazivanje fascikli, poruka i pregleda u programu Windows pošta

Отворите програм Windows пошта тако што ћете кликнути на дугме **Старт** , изабрати ставку **Сви програми**, а затим изабрати ставку **Windows пошта**.

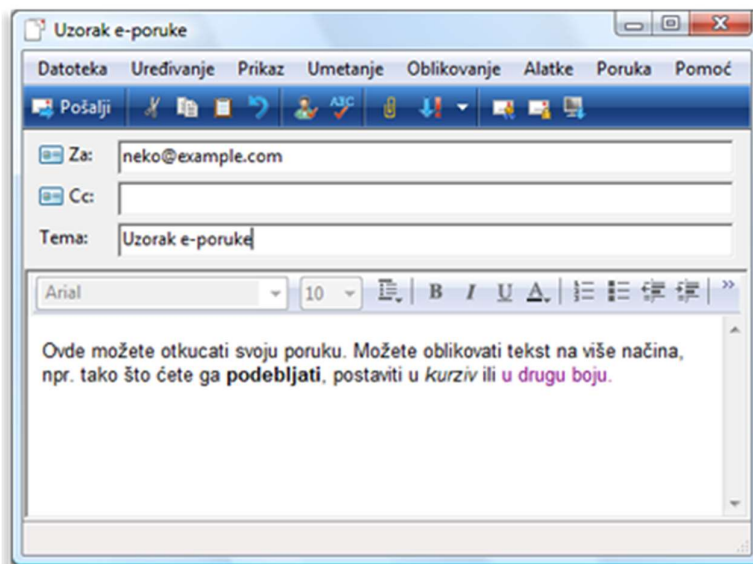
Кликните на фасциклу поште (као што је **Пријемно поштанско сандуче**) која садржи поруке које желите да прочитате. Извршите једну од следећих радњи:

- Изаберите поруку са листе порука да бисте је приказали у окну „Преглед“.
- Да бисте приказали поруку у посебном прозору, кликните двапут на њу на листи порука.

Савет: Када приказујете поруке у посебном прозору, можете кликнути на дугмад **Претходно** и **Следеће** да бисте се преместили на претходну или следећу поруку.

Креирање и слање е-порука

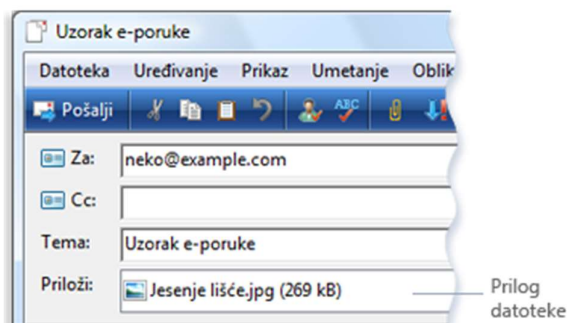
Да бисте у креирали нову е-поруку у програму „Windows пошта“, кликните на дугме **Креирај пошту**. Отвара се прозор за нову поруку.

Узорак е-поруке

Овде ћемо објаснити како да попуните прозор поруке у програму „Windows пошта“ и већини других програма за е-пошту:

1. У поље **За** укуцајте е-адресу барем једног примаоца. Ако шаљете поруку за више прималаца, укуцајте тачку и зарез (;) између е-адреса.
2. У поље **Цц** можете укуцати е-адресе секундарних прималаца - особа које треба да знају за поруку, али не треба ништа да предузимају у вези са поруком. Они ће добити исту поруку као особе из поља „За“. Ако нема секундарних прималаца, ово поље оставите празно.
3. У пољу **Тема** откуцајте наслов поруке.
4. У великом празном простору откуцајте поруку.

Датотека приложена поруци е-поште

Да бисте приложили датотеку поруци, кликните на дугме **Приложи датотеку поруци** на траци са алаткама (налази се испод траке са менијима). Пронађите датотеку, изаберите је и кликните на дугме **Отвори**. Датотека ће се сада појавити у пољу **Приложи** у заглављу поруке.

Завршили сте! Да бисте послали поруку, кликните на дугме **Пошаљи**. Она ће путем интернета брзо доћи до прималаца.

Напомена: Да бисте променили стил, фонт, величину или боју текста, изаберите текст, а затим кликните на неко од дугмади на траци за обликовање (налази се изнад простора за поруку).

Додавање или уклањање налога у програму Windows пошта

Помоћу програма Windows пошта можете подесити више различитих налога. Можете подесити један лични налог е-поште или додати налог е-поште са посла, као и неке дискусионе групе. Windows пошта вам олакшава да управљате већим бројем налога тако што смешта сваки налог у посебну фасциклу.

Windows пошта подржава три типа налога: услуге поште, дискусионих група и каталога. Услуге каталога су адресари на мрежи које обично нуде организације као што су факултети и предузећа.

Пре додавања налога уверите се да имате информације за пријављивање и информације о серверу налога е-поште.

Додавање налога у програму Windows пошта

1. Отворите програм Windows пошта тако што ћете кликнути на дугме **Старт** , изабрати ставку **Сви програми**, а затим изабрати ставку **Windows пошта**.
2. У менију **Алатке** изаберите ставку **Налози**.
3. Кликните на дугме **Додај**, одаберите тип налога који желите да додате, кликните на дугме **Даље**, а затим следите упутства.

Уклањање налога у програму Windows пошта

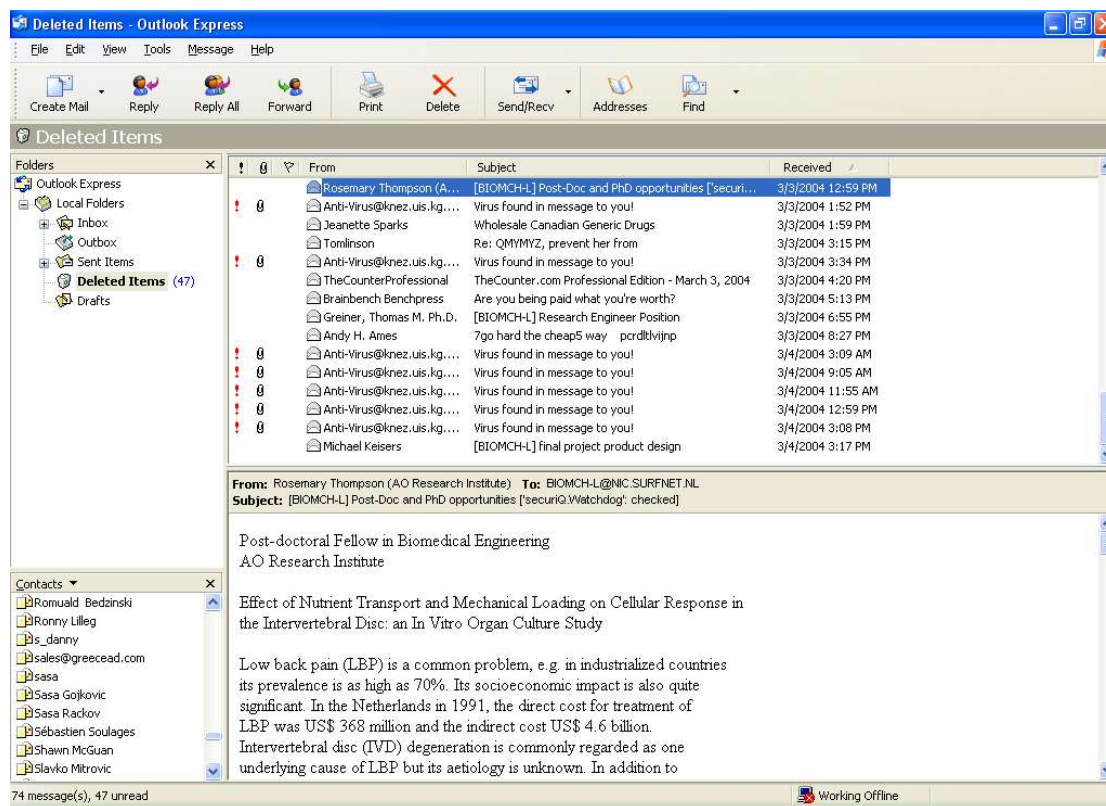
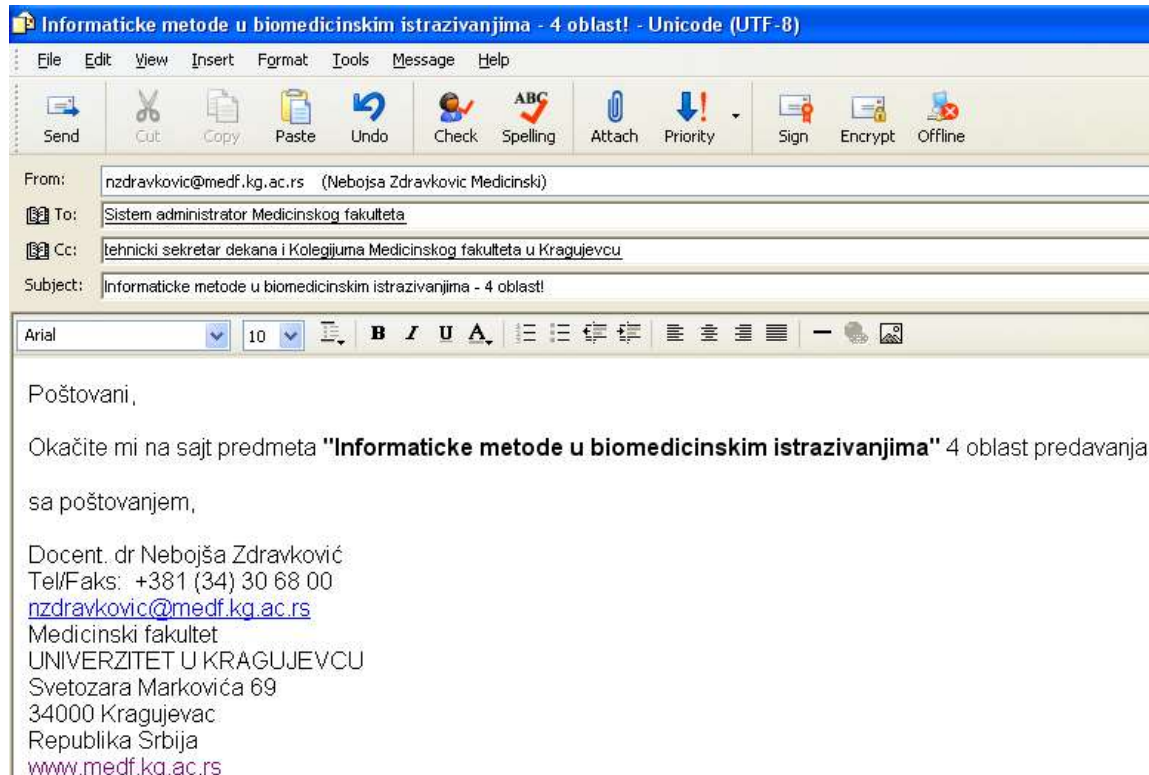
1. Отворите програм Windows пошта тако што ћете кликнути на дугме **Старт** , изабрати ставку **Сви програми**, а затим изабрати ставку **Windows пошта**.
2. У менију **Алатке** изаберите ставку **Налози**.
3. Изаберите налог који желите да уклоните и кликните на дугме **Уклони**.

Подешавање програма „Outlook Express“

Један од најпопуларнијих програма за електронску пошту код нас који је долазио са инсталацијом Windows 98/2000/XP је **Microsoft Outlook Express**.

Outlook Express се добија уз Internet Explorer пакет, али се може инсталирати и као самосталан програм. Outlook Express је једноставан и лак за коришћење, па је и то један од разлога што је омиљен међу корисницима.

Inbox Assistant представља могућност да програм сам разврстава пошту на темељу адресе пошиљаоца, кључних речи или нечег другог. Сваки пошиљаоц поруке се може обојити својом бојом тако да је прегледност доста већа, а могуће је и одредити које поруке су за бацање (*Junk Mail*), а које поруке корисник не жели ни да види. Иако долази уз Internet Explorer, Outlook Express је потпуно независан од IE. Outlook се подиже сам и не зависи од IE, што за разлику од Netscape-а омогућује већу брзину. Outlook омогућује писање порука у HTML облику, обичним текстом, затим као Word или Outlook докумената, и приказ порука форматираних у HTML-у, које онда могу садржати све што и HTML документи: слике, хиперлинкове, текстове различитих боја и величина.

Изглед прозора Outlook Express при раду са е-маилом - (<http://www.microsoft.com/>)

Изглед поруке у Outlook Express-у

Рад са порукама

Свака е-маил порука се углавном састоји од следећих елемената.

Адресе примаоца поруке

Пише се у пољу (**To:**) и мора увек бити написана. Уколико поруку шаљемо на више адреса, треба навести све адресе. У овом пољу се може навести адреса или алиас примаоца, која се пише директно или се бира из адресара корисника. Исто важи и за следеће две адресе.

Адреса примаоца копије поруке

Овде се наводе адресе особа које нису директно везане за садржај поруке, али треба да знају да је порука послата. Уноси се у поље (**Сс: Carbon Copy**) и није обавезна.

Адреса примаоца “слепе копије” поруке

Ови примаоци ће остати невидљиви за оне који су уписани у претходна два поља. Пише се у пољу (**Всс: - Blind Carbon Copy**).

Наслов поруке

Наслов поруке указује на садржај поруке и треба да буде кратак и јасан (**Subject:**)

Текст поруке

У овом прозору се пише садржај поруке.

Потпис пошиљаоца

Потпис пошиљаоца (**signature**) није обавезан али спада у општу културу електронске комуникације. Под потписом се подразумева убацивање раније дефинисаног садржаја који представља корисникову подсетницу са именом, титулама, адресом, телефоном, итд.

Прилог поруке

При слању и примању е-маил порука које садрже прилог треба бити опрезан јер неки од прилога може садржати вирусе. Препоручљиво је овакве поруке најпре проверити да можда не садрже вирусе. Када се пише порука важно је да се адреса тачно напише. Поред тога треба водити рачуна да се не погрешно адреса примаоца, па да порука отпутује на погрешну адресу. За успешно слање поруке битно је једино тачно навести адресу примаоца, док сва остала поља (**Сс, Всс, Subject**), па чак и текст поруке може остати непопуњен. Избором опције **Send** порука ће бити послата. Са опцијом **Reply** се директно одговара на примљену поруку, а опција **Forward** се користи за прослеђивање поруке другим примаоцима. Тада се аутоматски у поље **To:** уписује адреса примаоца, а у поље **Subject** ће испред наслова поруке бити додато **“Re:”** односно **Fw:** респективно.

Веб маил

Веб маил је програм помоћу кога можете читати и слати своју пошту из веб претраживача директно са сервера, где год се у свету налазили. Ово подразумева да можете прочитати своју пошту чак и ако сте конектовани код неког другог провајдера.

Да би се добила бесплатна е-маил адреса довољно је доћи на интернет страницу неког од сервиса, попунити тражене основне податке (који не морају бити тачни) и изабрати корисничко име и лозинку. За рад са овом е-маил адресом није потребан софтвер за електронску пошту, већ се све одвија директно на интернет страницама ових сервиса, којима се приступа преко интернет претраживача. Неки од сервиса су потпуно бесплатни или имају дефинисан период бесплатне употребе.

Све у свему, постојање бесплатне е-маил адресе је практично, али корисник мора да трпи разне рекламне поруке. Добра особина бесплатних е-маил сервиса је и то што им се може приступити из било ког краја света, тако да је погодно за кориснике који често мењају место боравка или доста путују. Неки од најчешће коришћених бесплатних е-маил сервиса су:

- <http://www.gmail.com/>
- <http://mail.yahoo.com/>
- <https://www.live.com/>
- <http://www.rocketmail.com/>
- <http://www.mailcity.com/>
- <http://www.forfree.at/>
- <http://webmail.netscape.com/>
- <http://www.operamail.com/>

Сигурно сте чули да је Google један од најпознатијих сајтова на свету. Вероватно сте чули и за **Gmail**, Google-ов сервис за е-пошту. Све више људи користи **gmail** као главни сајт за проверу своје електронске поште. Овде је приказано како да у 4 кратка корака отворите налог на гмаилу и будете као и већина на интернету:

1. Отворите страницу <http://www.gmail.com>
2. Кликните на дугме "**Sign up for Gmail**"
3. Попуните тражене податке (име, презиме, лозинку (минимум 8 карактера), тајно питање итд.)
  - a. Уколико сте са српског говорног подручја, а успут вам енглески језик није јача страна, на врху странице имате падајући мени са одабиром језика, па изаберите српски као основни како би вам цела страница са формуларом за регистрацију била на српском језику.
  - b. При крају се налази верификација коју морате преписати. Једноставно прекуцајте то што видите исписано накривљеним словима у коцкицу испод слике. Уколико погрешите, мораћете поново попуњавати све податке.
4. На крају кликните на "**I Accept. Create my account**". Овим прихватате њихова правила о приватности и условима коришћења.

Уколико је све у реду, појавиће вам се страница са честитком да сте успешно креирали ваш налог. На страници је краћи опис **gmail**-а као сервиса. Да бисте погледали како изгледа ваш нови маил, кликните на дугме "**Show me my account**". Уколико пак није све у реду, проверите шта је означено црвеним словима у формулару и то исправите. Најчешће је лозинка прекратка (мора бити минимум 8 карактера) или је корисничко име које сте одабрали заузето. Када све исправите наставите даље са корацима ка завршетку ове кратке процедуре. Честитам, сада и ви примате електронску пошту на Google-вом сервису **Gmail**. **Корисни савети за рад са gmail-ом су окачени на сајту предмета.**

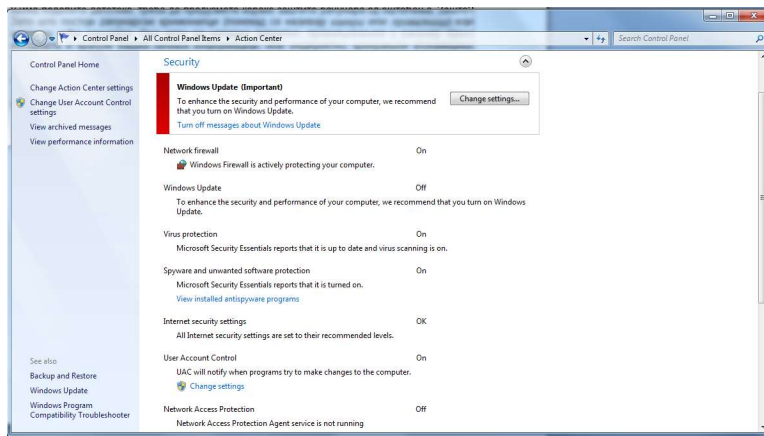
Разумевање безбедности и безбедног рада са рачунаром

Ако се повежете са интернетом, дозволите другим људима да користе ваш рачунар или са њима поделите датотеке, треба да предузмете кораке заштите рачунара од оштећења. Зашто? Зато што постоје рачунарски криминалци (понекад се називају *хакери* или *провалници*) који нападају туђе рачунаре. Они могу да нападну директно, проваљивањем у рачунар преко интернета и крађом ваших личних информација, или индиректно, креирањем злонамерног софтвера (или *малвера*) који је креиран да нашкоди рачунару.

Срећом, можете да се заштитите тако што ћете предузети неколико једноставних мера опреза. У овом делу су описане претње и начини на које можете да се одбраните од њих.

Проверите свој безбедносни статус у Windows центру активности

Нови Windows 7 центар активности (**Action Center**) у контролној табли (**Control Panel**) вам помаже да проверите да ли је укључен заштитни зид, да ли је антивирусни софтвер ажуриран и да ли је ваш рачунар подешен да се аутоматски ажурира.

Windows безбедносни центар

Да бисте га отворили:

- Отворите безбедносни центар тако што ћете кликнути на дугме **Старт** , изабрати ставку **Контролна табла (Control Panel)**, а затим изабрати ставку **Центар акције (Action Center)**.

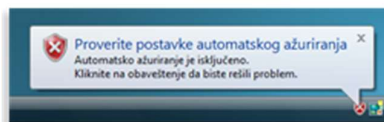
„Центар акције“ проверава ове кључне елементе безбедности на рачунару:

- **Заштитни зид (Network firewall)**. Заштитни зид штити ваш рачунар тако што онемогућава приступ неовлашћеним корисницима или злонамерном софтверу.
- **Аутоматско ажурирање (Windows Update)**. Windows може редовно да проверава да ли постоје исправке за рачунар и да их аутоматски инсталира.
- **Заштита од вируса (Virus protection)**. Антивирусни програм помаже у заштити рачунара од вируса, црва и других безбедносних претњи. Антиспајвер програм помаже при заштити рачунара од шпијунског софтвера и осталог потенцијално нежељеног софтвера.
- **Заштита од шпијунског софтвера (Spyware and unwanted software protection)**. Windows 7 укључује **Windows Defender**.

Ако је било која од безбедносних ставки искључена, рачунар је можда подложен безбедносним претњама. Да бисте решили проблем, кликните на ставку да је укључите.

Шта су безбедносна упозорења?

Ако Windows утврди да је рачунару потребно побољшање безбедности у било којој од безбедносних области - код заштитног зида, заштите од малвера или осталим безбедносним поставкама - видећете обавештење приликом сваког пријављивања, које ће бити активно све док се проблем не отклони. Обавештења се приказују на системској траци послова на траци задатака.

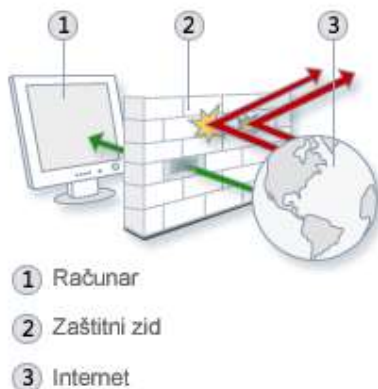

Обавештење о безбедности

Кликните на обавештење да бисте отворили „Центар акције“ (**Action center**), где можете да сазнате како да решите проблем.

Коришћење заштитног зида

Windows заштитни зид је софтвер или хардвер који проверава информације које долазе са интернета или мреже и затим их одбацује или им дозвољава да прођу до рачунара, у зависности од поставки заштитног зида. На тај начин, заштитни зид помаже у спречавању хакера и злонамерног софтвера да приступе рачунару. Windows заштитни зид је уграђен у Windows и укључује се аутоматски.

Како функционише заштитни зид

Ако покренете програм као што је програм за непосредну размену порука или мрежну игру са више учесника која захтева пријем информација са интернета или мреже, заштитни зид вас пита да ли желите да блокирате или деблокирате (омогућите) везу. Ако одаберете да деблокирате везу, Windows заштитни зид креира изузетак тако да вам неће сметати у ситуацији када програм убудуће треба да прими информације.

Коришћење заштите од шпијунског софтвера

Шпијунски софтвер је софтвер који може да приказује рекламе, прикупља информације о вама или да промени поставке на рачунару, обично без прибављања вашег пристанка. На пример, шпијунски софтвер може да инсталира нежељене траке са алаткама, везе или омиљене локације на веб прегледач, промени подразумевану матичну страну или да често приказује искачуће огласе. Неке врсте шпијунског софтвера не приказују симптоме које можете да откријете, али тајно прикупљају осетљиве информације, као што су веб локације које посећујете или текст који куцате. Већина шпијунског софтвера се инсталира путем бесплатног софтвера који преузimate, али се у неким случајевима рачунар може заразити шпијунским софтвером приликом посете веб локације.

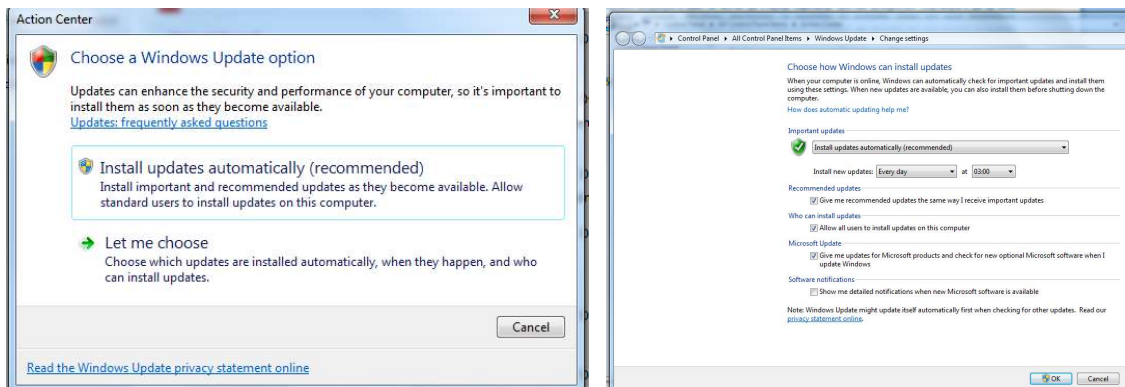
Да бисте помогли у заштити рачунара од шпијунског софтвера, користите антиспајвер програм. Верзија оперативног система Windows Vista има уграђен антиспајвер програм под именом Windows заштитник, који је подразумевано укључен. Windows заштитник вас обавештава када шпијунски софтвер покуша да се инсталира на рачунар. Такође скенира рачунар тражећи постојећи шпијунски софтвер и затим га уклања.

Пошто се нови шпијунски софтвер појављује сваког дана, Windows заштитник се мора редовно ажурирати како би могао да открије најновије претње шпијунског софтвера и да од њих заштити рачунар. Windows заштитник се ажурира по потреби сваки пут када ажурирате Windows. За највиши ниво заштите подесите Windows да аутоматски инсталира исправке (погледајте испод).

Аутоматско ажурирање оперативног система Windows

Корпорација Microsoft редовно нуди важне исправке за Windows које помажу у заштити рачунара од нових вируса и других безбедносних претњи. Да бисте се уверили да примате ове исправке што је брже могуће, укључите аутоматско ажурирање. На тај начин не морате да бринете да критичне исправке за Windows можда недостају на рачунару.

Исправке се преузимају у позадини када сте повезани са интернетом. Исправке се инсталирају у 3:00, осим ако не наведете друго време. Ако искључите рачунар пре тог времена, исправке можете да инсталирате пре искључивања. У супротном, Windows ће их инсталирати следећи пут када покренете рачунар.

Аутоматско ажурирање

Укључивање аутоматског ажурирања

1. Отворите функцију „Ажурирање Windows“ тако што ћете кликнути на дугме **Старт** , а затим изабрати ставку **Control Panel**
2. Кликните на икону **Windows Update**

3. Изаберите опцију ***Install updates automatically*** (Аутоматски инсталирај исправке-препоручује се). Windows ће инсталирати важне исправке за рачунар чим постану доступне. Важне исправке обезбеђују значајне предности као што су побољшана безбедност и поузданост.

Вируси

Шта је вирус и могуће последице

Фајлови (програми) који у себи крију злонамерни код зову се вируси. Могу да мењају податке, бришу податке или да неком другом предају контролу над Вашим рачунаром. Постоји више врста злонамерних програма, а најпознатији су вируси, црви и тројанци.

Вируси се каче за програме, чијим покретањем се извршава код вируса. Могу се сами умножавати. Последице су различите - од безначајних сметњи до потпуног уништења података. Вируси се умножавају само приликом покретања заражених програма од стране корисника. Вируси, црви и тројански коњи су хакерски програми који користе интернет да би заразили незаштићене рачунаре.

Црв преузима контролу над функцијама рачунара и аутоматски се шири (копира) без акције корисника. На пример, црв може без знања корисника да пошаље заражене поруке свима чије су адресе у Вашем адресару.

Тројанци, извршавањем на Вашем рачунару, препуштају контролу неком другом, тако да се Вашим подацима може лако приступити преко мреже.

Деструктивни вируси, црви и тројански коњи могу да обришу информације са чврстог диска или да потпуно онеспособе рачунар. Остали не изазивају директна оштећења, али погоршавају перформансе и стабилност рачунара.

Начини којима се вирус може пренети на рачунар

Највише вируса се шири преко електронске поште у виду прилога. Не отварајте прилоге који стижу од непроверених извора. Велики број вируса се шири и преко програма преузетих са интернета од непроверених извора. Сваки преносиви медиј који добијете, треба прво прегледати на вирусе.

Дobre стране апликације за детекцију вируса

Апликације за детекцију вируса спречавају губитак података. Такође, спречавају смањење брзине рачунара и смањење пропусног опсега интернет везе. Понекад корисници рачунара који немају инсталиран антивирусни софтвер и без свог знања инфицирају велики број других рачунара. Осим тога, ако Ваш рачунар постане заражен, већина електронских порука које шаљете ће бити блокиране и обрисане антивирусним софтвером који штити сервере Вашег интернет провајдера. Антивирусни софтвер спречава да дођете у ситуацију да је Ваш рачунар извор „заразе“.

“Дезинфекција” датотека

Уклањање злонамерног кода из заражених фајлова зове се дезинфекција. Уколико није могуће дезинфиковати фајлове - треба их обрисати. Ако су заражени фајлови сувише драгоцени да бисте их обрисали, антивирусни софтвер их може сместити у “карантин” тако да не могу да се шире. Неки произвођачи антивирусног софтвера нуде услугу “ручне” дезинфекције заражених фајлова које њихов софтвер није могао да дезинфикује. Можете им послати такав фајл и добити назад очишћену датотеку.

Важност редовне надоградње софтвера за детекцију вируса

Сваког дана направи се велики број вируса, чак постоје и готови програми за генерисање вируса! Произвођачи антивирусног софтвера, такође свакодневно унапређују своје производе. Важно је да омогућите да се антивирусни софтвер редовно ажурира тј. да са сајта произвођача редовно преузимате нове дефиниције вируса. *Windows XP* ће Вас упозорити, ако немате инсталиран антивирусни софтвер или ако тај софтвер није ажуриран.

Неке од адреса произвођача антивирусног софтвера на којима можете пронаћи информације о најновијим вирусима, нове дефиниције вируса, а на неким пребацити на свој рачунар верзије антивирусних програма су:

- Microsoft Security Essentials (<https://support.microsoft.com/en-us/help/14210/security-essentials-download>), бесплатан је за кориснике оперативног система Windows 7
- NOD32 (www.eset.com)
- Avira, (<https://www.avira.com/>)
- AVG AntiVirus (www.grisoft.com)
- PC-Cilin (www.antivirus.com)
- F-Prot (www.complex.is)
- Norton Antivirus (www.symantec.com)
- Sophos Anti-Virus (www.sophos.com)
- Kaspersky Anti-Virus (www.kaspersky.com)
- McAfee VirusScan (www.mcafee.com)
- F-Secure Anti-Virus (www.f-secure.com)

Windows нема уграђени антивирусни програм, али је могуће да га је инсталирао произвођач рачунара. Погледајте да ли ваш рачунар има антивирусну заштиту у оквиру апликације „Центар акције“.

Пошто се нови вируси откривају сваког дана, важно је да изаберете антивирусни програм са могућношћу аутоматског ажурирања. Након ажурирања антивирусног софтвера, нови вируси се додају на листу вируса који се надзиру и на тај начин се рачунар штити од нових напада. Ако је листа вируса застарела, рачунар је изложен ризику од нових безбедносних претњи. Исправке обично захтевају годишњу претплату. Обнављајте претплату да бисте редовно примали исправке.

Упозорење: Ако не користите антивирусни програм, изложете рачунар оштећењу од стране злонамерног софтвера. Такође се изложете ризику ширења вируса на остале рачунаре.

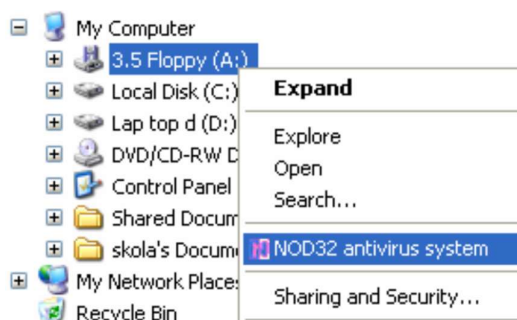
Коришћење апликације за детекцију вируса

Антивирусни софтвер би требало подесити да ради у реалном времену тј. да буде стално активан и прегледава све фајлове које отворате и све програме које користите. Овакво коришћење антивирусног софтвера “троши” ресурсе рачунара и успорава га, али је изузетно корисно.

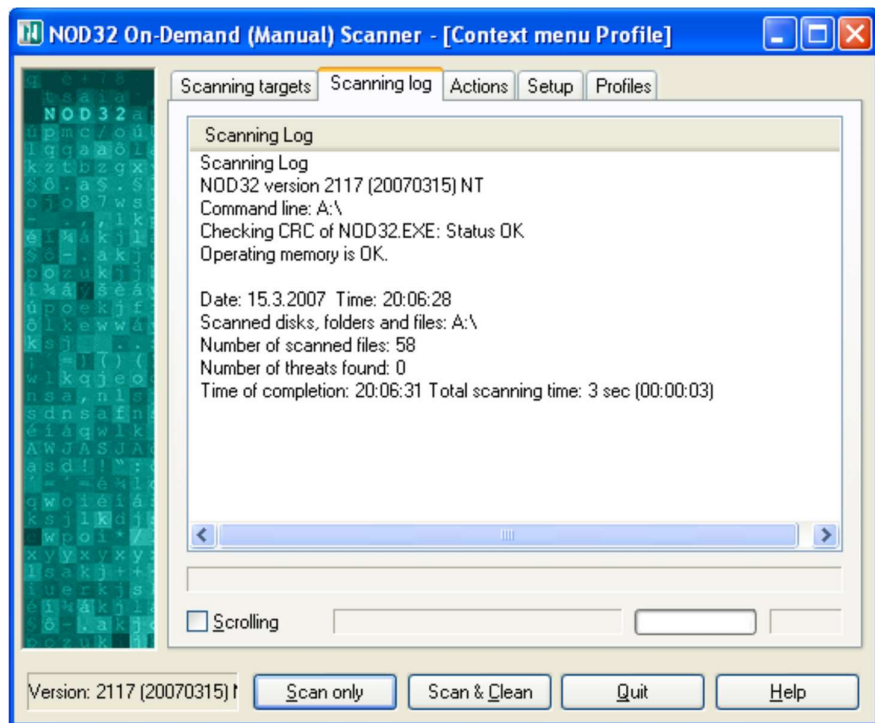
Антивирусни програми скенирају е-пошту и друге датотеке на рачунару тражећи у њима вирусе, црве и тројанске коње. Ако открије неког од њих, антивирусни програм га *ставља у карантин* (изолије) или га у потпуности брише пре него што оштети рачунар и датотеке.

Све преносиве медије које сте користили на неком другом рачунару, на послу, у школи, итд., треба прегледати на вирусе пре коришћења на Вашем рачунару. Наравно антивирусни софтвер може бити подешен да то ради аутоматски.

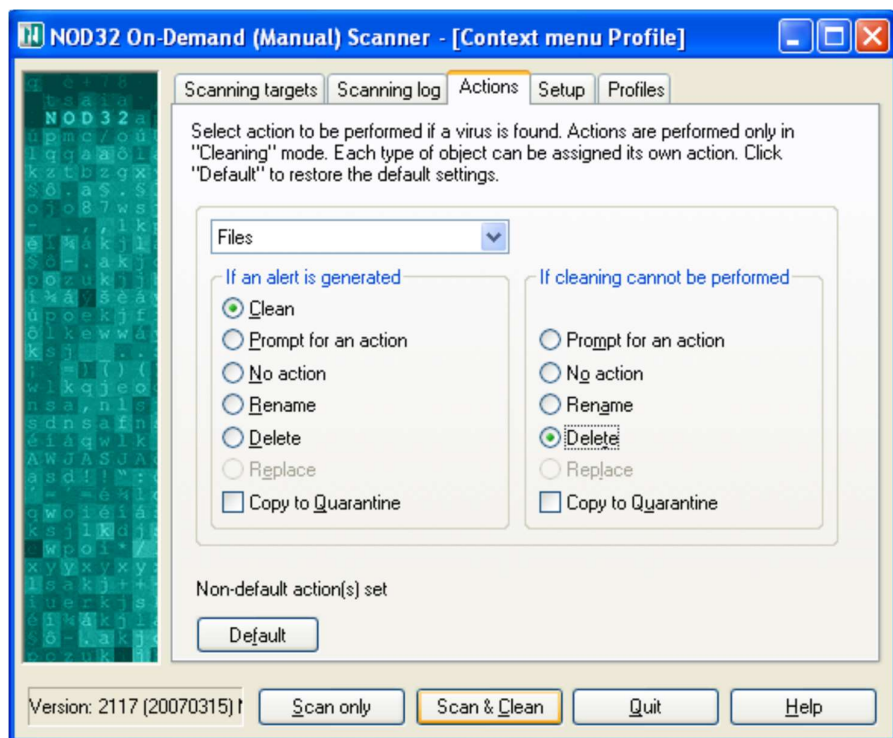
Видећемо како се то ради “ручно” тј. према захтеву корисника, помоћу једног од најпопуларнијих антивирусних програма **NOD32**. Узећемо за пример скенирање дискете. Отвори се Windows Explorer (**Win +e**) и десним кликом на (A:) отвори се контекстни мени. У контекстном менију изабере се ставка NOD32 антивирус систем:

Након избора ове ставке NOD32 ће скенирати задату локацију, у овом случају (A:). На следећој слици видимо извештај, да у оперативној меморији и у 58 фајлова, који су на дискети није пронађен вирус.

Може се унапред задати акција коју антивирусни софтвер предузима ако наиђе на вирус. У примеру на следећој слици, задато је да антивирусни софтвер чисти од вируса (**Clean**), а ако то није могуће онда да обрише фајл.

Бесплатно телефонирање путем интернета

Бесплатно телефонирање преко интернета се назива **VoIP (Voice over Internet Protocol)**. Потребан је програм попут Skype-а (**упутство за инсталацију и коришћење Skype је окачено на сајту предмета**), микрофон и наравно интернет (може и веб камера ако је имате). Бесплатни разговор ради на принципу да особа која разговара има исто то што и ви (микрофон, Skype, интернет) и тако можете причати међусобно са одличном квалитетом звука уколико имате ADSL или кабловски интернет.

Skype је мали програм величине око 20МБ који служи за остваривање телефонске везе путем интернета. Тренутно је у функцији верзија 4.1, а оно што га чини популарним је то што је потпуно бесплатан. Преузимање овог програма можете извршити на адреси www.skype.com/download (једна од адреса за преузимање инсталације Skype-а). Након преузимања, програм се брзо инсталира и одмах је спреман за употребу. Skype је тренутно доступан за оперативне системе Windows, Linux, Mac OS X и Windows Mobile. Уз основни пакет који је потпуно бесплатан долазе и основне бесплатне функције, и то:

1. аудио комуникација са саговорницима који су тренутно конектовани на интернет
2. видео комуникација са саговорницима који су тренутно конектовани на интернет
3. chat у реалном времену
4. слање датотека и
5. конференцијски позиви

2007. године је било регистрованих преко 10 милијарди корисника (наравно, међу њима има и корисника који имају више налога), а они су у току 2007. године остварили 37 милијарди бесплатних позива. Ове године ће тај број сигурно бити много већи јер је Skype достигао много већу популарност него претходних година.

Претраживање медицинских база података

Медицинска информација данас

У данашње вријеме, један од ретких видова нашег живота и наших делатности, посебно у домену медицине, у коме смо негде близу «развијеног света» или у једном од кутака «глобалног села», јесте медицинска информатика или тачније, медицинска информација. Колико год данашња врхунска медицина у развијеном свету била далека и недоступна, заправо све скупља и недоступнија, толико је приступ медицинским информацијама постао врло јефтин и доступан. И то не само лекарима, већ и студентима. Прошло је време кад су врхунски медицински уџбеници били дебеле и скупе књиге, доступне само повлашћенима и кад је владао монопол на медицинску информацију. У ствари, прошло је време у коме су те и такве књиге биле кључни извор медицинских информација.

Данас је основни извор нових информација у медицини научни рад који се објављује у медицинским часописима. Ти се часописи издају периодично и у новије време готово сви имају своја тзв. електронска издања које постају све доступнија коришћењем модерне технологије.

Потребно је само знати пронаћи потребну информацију, односно усвојити основна начела сналажења у виртуелном, информатичком медицинском простору. Томе би требало да послужи и овај део. На уму треба имати следеће, данас није толики проблем пронаћи информацију, већ изабрати ону праву. Стога је важно држати се неких основних начела и проверених ауторитета који стоје иза објављених информација.

Интернет странице великих светских институција

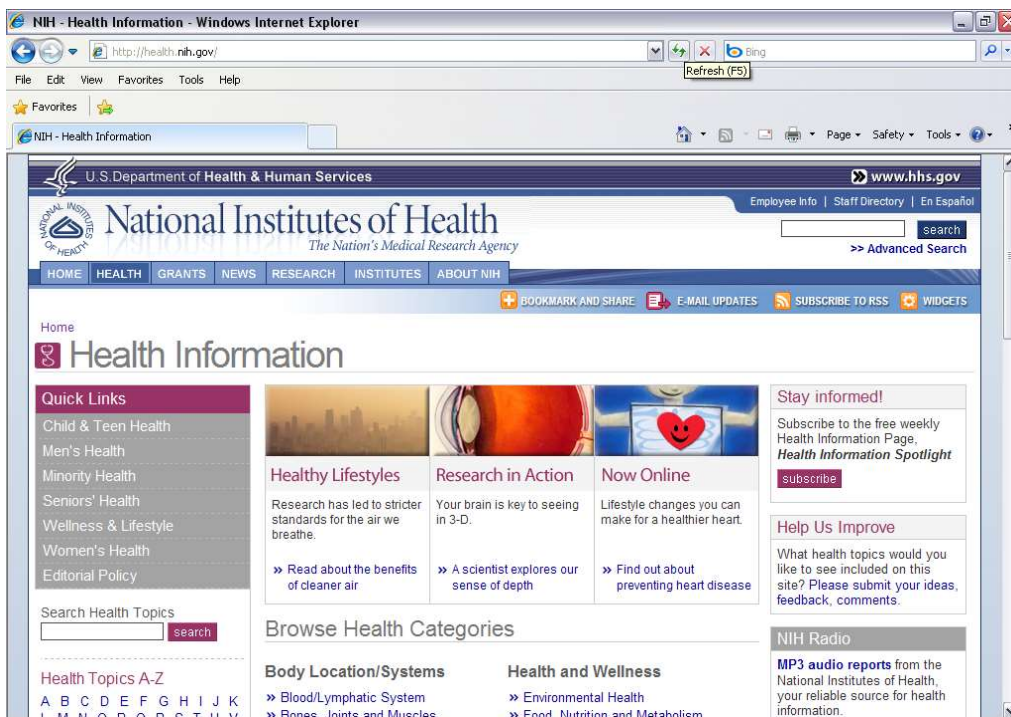
На адреси <http://www.nih.gov>, која омогућава приступ страницама америчких *National Institutes of Health* при Министарству здравља SAD, могуће је пронаћи читав низ важних информација које нису само усмерене на америчке грађане, већ и на све оне које занимају информације о здрављу, заштити здравља, новим сазнањима и истраживањима у медицини, те о збивањима важнима за читав медицински свет.

На приказаним изворима медицинских информација дат је велики број линкова који омогућавају детаљно претраживање и проналажење занимљивих сродних садржаја.

Често се, међутим, онај који претражује «изгуби» у мору привлачних информација и приказа, па је добро направити план претраживања кога се треба добро држати да се не «одједри» у непознатом правцу и не изгуби превише драгоценог времена те остане без правог ућинка. То је вероватно један од највећих недостатка читавог интернета, или тачније, слабости људске природе овде наилазе на плодно тло. Са друге стране, та је чињеница и склоност човека «сурфању» допринела надасве неочекиваном и преко сваке мере исцрпном развоју интернета.

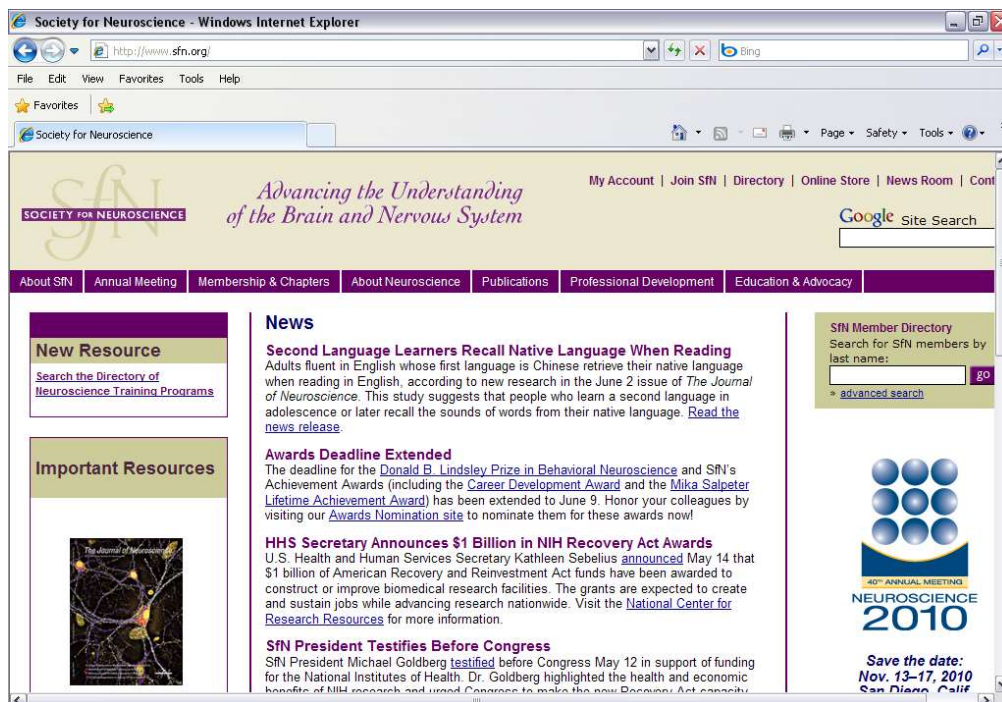
Почетна страница институције NIH при Министарству здравља SAD (<http://www.nih.gov>)

Страница са информацијама о здрављу које доносе NIH, SAD (<http://health.nih.gov/>)

Интернет странице струковних удружења

Сва важна медицинска струковна или научна удружења имају своје интернет странице до којих се може једноставно доћи претраживањем на начин приказан у претходним деловима или познавањем *URL* адреса. Већина стручњака данас у својим збиркама *URL* адреса смештеним под одговарајућим називом у пољу *Favorites (Internet Explorer)* или *Bookmarks (Netscape)*, већ има одређени број страница које често посећује и чије садржаје редовно прате. На тај начин скраћује се време приступа потребном садржају.

Страница највећег светског удружења неуролошких наука (<http://www.sfn.org/>)

На интернет страницама струковних удружења могу се пронаћи и све информације о предстојећим научним и стручним скуповима. Такође, данас је могућа и пријава властитих радова за излагање на таквом скупу путем електронске поште, као и извршење свих предрађњи за одлазак на такав скуп, резервација путних и смештајних аранжмана, као и пријава присуства на појединим радионицама и секцијама тог скупа. Врло често, могуће је и плаћање свих трошкова путем интернета.

Преглед библиографских база података

PubMed тј. јавно доступни **Medline**, је најпознатија медицинска библиографска база података коју ствара *National Center for Biotechnology Information (NCBI)*, на *U.S. National Library of Medicine (NLM)*, смештене у *National Institutes of Health (NIH)*. Доступни су библиографски подаци од 1950. године, односно преко 20 милиона референци (у већини случајева са апстрактном линком према читавом тексту када је електронски облик у слободном приступу или га установа са чијег рачунара приступате претплаћује). Приступ бази података је бесплатан.

NLM Gateway је сервис којим *National Library of Medicine (NLM, Bethesda, USA)* омогућава корисницима да путем само једног упита истовремено претражују различите базе података и медицинске изворе које библиотека поседује. Сервис укључује следеће изворе:

- **MEDLINE/PubMed**, OLDMEDLINE (садржи референце од 1958. до 1965. године),
- **LOCATORplus** (преко 800.000 библиографских описа књига, аудиовизуелне грађе и часописа),
- **DIRLINE** (информације о здравственим установама, различитим истраживачким изворима и пројектима),

- [MEDLINEplus](#) (медицинске информације намењене јавности), AIDS Meetings, Health Services Research Meetings, Space Life Sciences Meetings и HSRProj. Приступ сервису је слободан.

[Web of Knowledge](#) су цитатне базе података које производи *Scientific Information (ISI, Philadelphia, USA)* и које укључују и релевантне медицинске часописе и то у:

- *Science Citation Index Expanded* - садржи библиографске информације, абстракте и цитате из [7865 водећих светских научних часописа](#).
- *Social Sciences Citation Index (SSCI)* - садржи библиографске информације, абстракте и цитате из [2062 водећих светских научних часописа](#); селективно покрива релевантне библиографске јединице из преко 3300 научних и стручних часописа.

Медицина утемељена на доказима (Evidence – Based Medicine) значи промишљен и методички приступ у поступку доношења медицинске одлуке, у коме квалитетан медицински доказ заузима главно место. У свакодневной лекарској пракси проналажење доказа треба бити брзо и употребљиво. Развијени су различити извори, дизајнирани да пруже селективну, веродостојну, на доказима утемељену медицинску информацију. Представљају за клиничаре изврсна улазна врата за тражење информација, нудећи најбољи могући одговор на постављени упит.

Приступ само са регистрованих рачунара:

- [EBM Reviews - ACP Journal Club](#)
- [EBM Reviews - Cochrane Central Register of Controlled Trials](#)
- [EBM Reviews - Cochrane Database of Systematic Reviews](#)
- [EBM Reviews - Database of Abstracts of Reviews of Effects](#)
- [EBM Reviews Full Text - Cochrane DSR, ACP Journal Club, and DARE](#)
- [All EBM Reviews - Cochrane DSR, ACP Journal Club, DARE, and CCTR](#)

Захтевају претплату:

[Evidence-Based Medicine](#)
[Clinical Evidence](#)

Слободно за све:

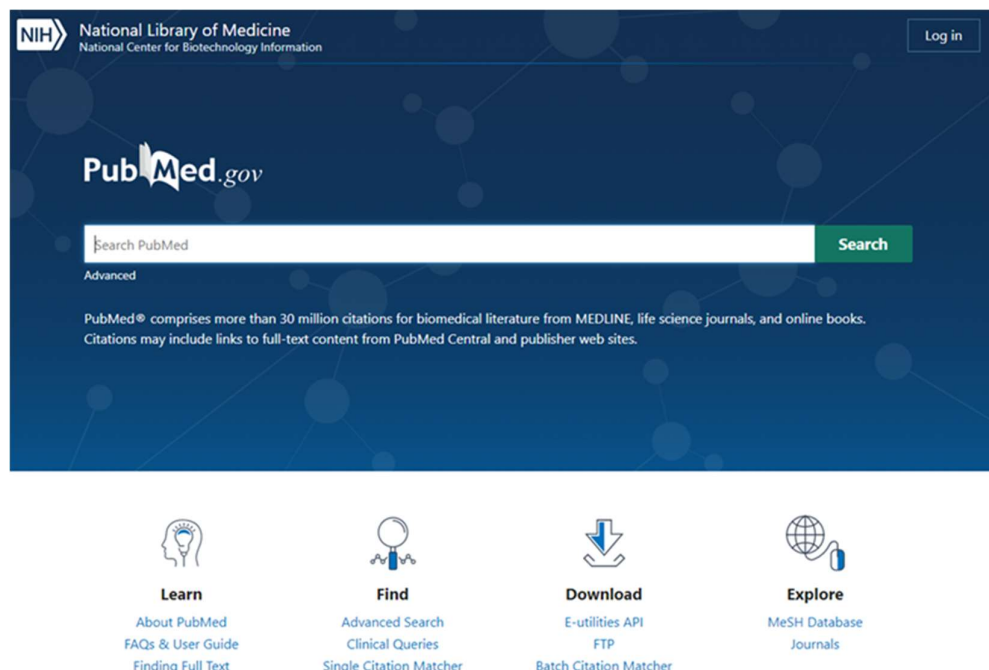
[Bandolier](#)
[PubMed Clinical Queries](#)
[SUMSearch](#)
[DARE](#)
[Evidence Based On-Call](#)
[TRIPDatabase](#)
[National Guideline Clearinghouse](#)
[Agency for Health Care Research and Quality](#)

Scopus, је највећа светска база података абстраката и цитираних референци научне, техничке и медицинске литературе. Укључује 29 милиона абстраката из више од 15 хиљада наслова од 4 хиљаде издавача. Ажурира се дневно.

Embase или Excerpta medica база података је један од најопсежнијих онлајн извора биомедицинских одговора. То је биомедицинска и фармаколошка база података креирана од стране [Elsevier](#) и садржи преко 20 милиона записа од 1947 до данас. Сваки запис је потпуно индексан и покрива преко 7.000 биомедицинских часописа из преко 70 земаља. Она ће вам помоћи у: праћењу неповољних реакција при узимању лекова, упоређивању терапија различитим лековима за болест, и истраживању медицине засноване на доказима. Са преко 20 милиона записа са више од 7.000 активних ауторитативних часописа, *Embase* пружа истраживање које је у потпуности испуњено. Он чува преко 1.800 биомедицинских наслова које не нуди *Medline*. *Embase* пружа свеобухватно, ауторитативно, поуздано покривање најрелевантније биомедицинске литературе.

PubMed

PubMed садржи базу података са библиографским информацијама о литератури објављеној најпре у бионаукама тих линкова према читавим текстовима докумената на веб адресама оних издавача са којима је договорена сарадња, односно на веб адресама књижара или неких других установа. PubMed је слободно доступна база података из природних наука и биомедицине, која садржи цитате, апстракте и за изврстан број чланака пун текст (<http://www.pubmed.gov>).

Слика 1 PubMed

MEDLINE

MEDLINE је најважнија библиографска база података *National Library of Medicine (NLM)* која садржи податке о литератури објављеној на подручју клиничке медицине, стоматологије, ветеринарске медицине, здравства, предклиничке медицине и неких других подручја бионаука.

MEDLINE садржи библиографске податке и ауторске апстракте за радове објављене у више од 4.800 часописа који излазе у 71 земљи. Већина записа припада радовима који су објављени на енглеском језику или имају апстракт на енглеском језику. У бази се сада налази преко 20 милиона записа о радовима објављеним од 1950. године па до сада. **MEDLINE** садржи само библиографске податке, а не и целокупне текстове радова.

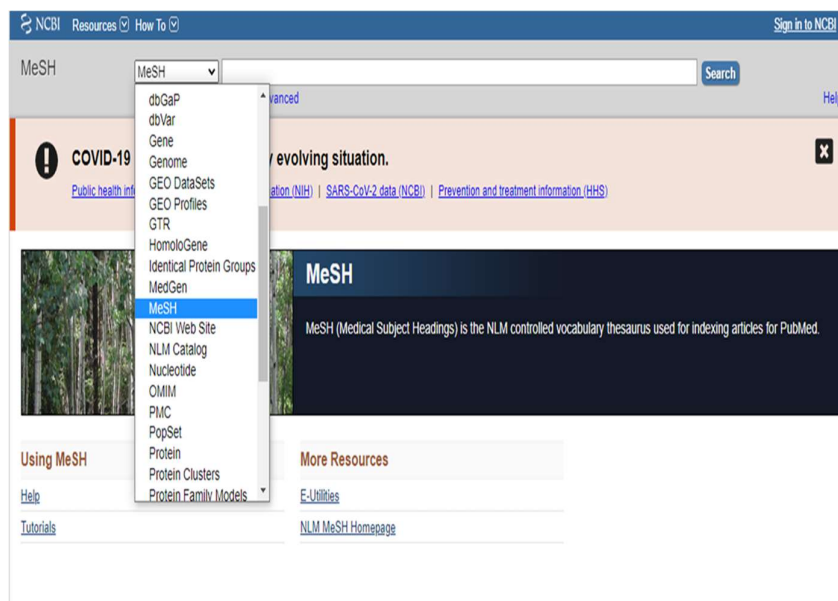
Сваки запис у бази података има идентификациону ознаку PMID (енгл. *PubMed Unique Identifier*) и прибелешку [*PubMed - indexed for MEDLINE*]. Записи означени са *PubMed In Process* садрже само основне библиографске податке, а апстракт, предметнице и ознака за врсту публикације додају им се касније.

Један од главних изазова лекарима данас, представља како пратити напредак у клиничкој медицини. Стога, приступ ажурираним медицинским базама података и искуство у проналажењу релевантних информација постају неопходне вештине у клиничком раду. Клиничари могу користити овај ресурс за брзо и ефикасно проналажење одговора на питања која настају у свакодневном раду. Сврха овог дела јесте да прикаже употребу медицинских података у доношењу клиничких одлука.

Шта је MeSH?

MeSH је скраћеница енглеског израза *Medical Subject Headings*. **MeSH** је једна врста речника који садржи попис израза који се користе за садржајну обраду биомедицинске литературе у *NLM*-у. Речник **MeSH** користи се у поступку тзв. индексирања чланка за базу података *MEDLINE* и индексну публикацију *Index Medicus®*, као и за каталогизацију књига и остале литературе.

Предметнице **MeSH** додељују стручњаци у NLM-у који се називају индексери. Они након темељне анализе сваког чланка одабирају предметнице које најбоље описују теме које чланак обрађује. Једном чланку може се доделити највише 15 предметница, а ако не постоји специфична предметница, индексер ће одабрати ону која јој је најближа. Индексер ће затим одабрати и одговарајуће потпредметнице, као што су на пример, *diagnosis*, *surgery*, *metabolism*, *pathology* и слично, помоћу којих се описују поједини формални или садржајни аспекти теме која је у чланку обрађена, те одређује тип рада (на пример, *clinical trials*, *editorial*, *review*, итд.), односно популацију која се истраживала (на пример, *child*).

Слика 2 Претраживање MeSH-а

Када у PubMed-у претражујемо предметнице из MeSH-а, PubMed аутоматски укључује у претраживање најспецифичнији термин који постоји у MeSH-у. Тај се поступак назива *automatic explosion (explode)*.

Medical Subject Headings 2021

The files are updated each week day Monday-Friday by 8AM EST

Search MeSH... FullWord Exact Match All Fragments Any Fragment

☐ All Terms

☒ Main Heading (Descriptor) Terms

☐ Qualifier Terms

☐ Supplementary Concept Record Terms

☐ MeSH Unique ID

☐ Search in all Supplementary Concept Record Fields

☐ Heading Mapped To

☐ Indexing Information

Sort by: Relevance

Results per Page: 20

Како се користи PubMed?

Количина медицинских информација удвостручује се сваких 5 година. За лекара практичара данас је главни изазов остати у току са напретком у медицини. За пружање најбоље могуће здравствене помоћи, треба имати приступ изворима медицинских информација, које би могле помоћи приликом доношења клиничких одлука у лечењу пацијената. Данас на тржишту постоји неколико комерцијалних производа, који синтетизирају велике количине медицинских информација. Иако корисне јер лекару дају преглед одређене медицинске материје у облику лако читљивог прегледа, постоји и неколико недостатака ових производа. Наиме, такви

производи нису бесплатни и тиме доступни великом броју читаоца. Надаље у великој мери зависе од експерата који су их саставили и не морају бити ажурне. Сходно томе, лекари могу имати специфичне клиничке упите, одговоре које је лакше пронаћи у једном чланку него у широком прегледу одређеног клиничког подручја.

Стога је у SAD у сарадњи Националног Центра за биотехнолошке информације (*National Centre for Biotechnology Information*) и Националне Медицинске Библиотеке (*National Library of Medicine*) креиран PubMed састав који пружа слободан приступ MEDLINE-у (*MEDLARS Online*) и другим базама података свакоме ко има везу са интернетом.

У овом делу покушаћемо на примеру из клиничке праксе, да прикажемо начин како се ова база података може искористити у свакодневном раду. Ваља напоменути да коришћење ове базе није могуће без основног познавања енглеског језика и медицинске терминологије.

*Пример из клиничке праксе: 45-годишњи мушкарац се јавља због болова у стомаку. Ради се о епигастричним жарећим боловима који трају задњих 10 месеци. Покушано је лечење инхибиторима протонске пумпе, али без резултата. Одрађена је гастроскопија, која је била уредног налаза, али је серолошко тестирање било позитивно на *Helicobacter pylori*. Питање које се поставља је следеће: "Да ли ерадикација *Helicobacteria* побољшава симптоме код болесника са неулкусном диспепсијом?"*

Састављање упита претраживања

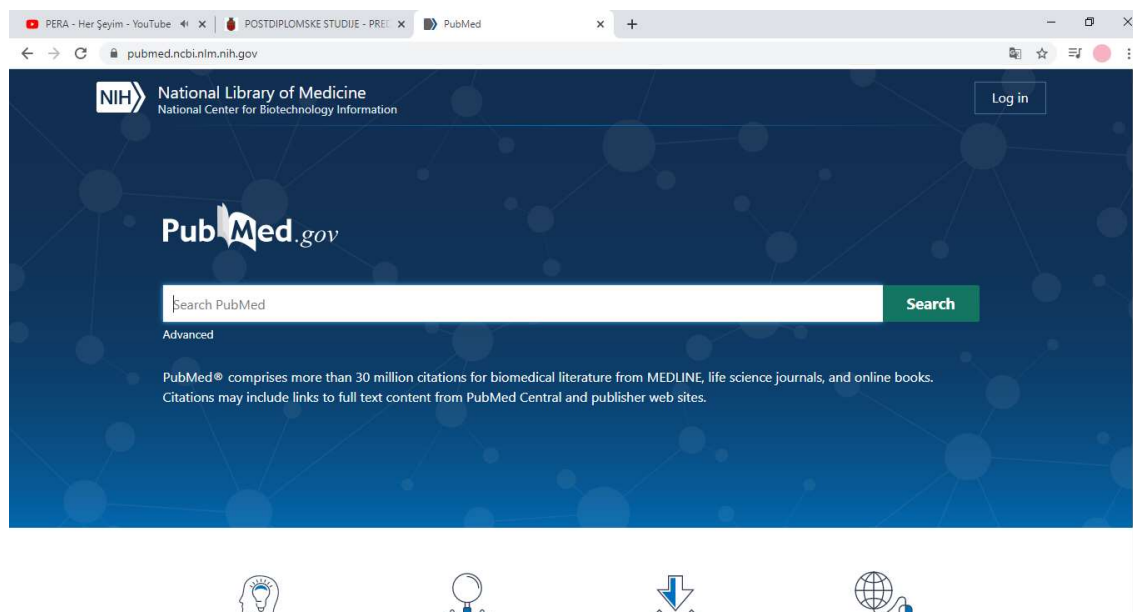
Претраживање је успешно у оној мери уколико је добро састављено питање на које се покушава наћи одговор. Налажење бројних наизглед неважних референци највероватније ће вас обесхрабрити у даљем покушају да пронађете одговор на ваше питање. Стога, пре претраживања, ваља добро дефинисати клиничко питање. Такво питање обично се састоји од 4 компоненте:

1. пацијент/проблем
2. интервенција
3. упоређивање интервенција и
4. резултат

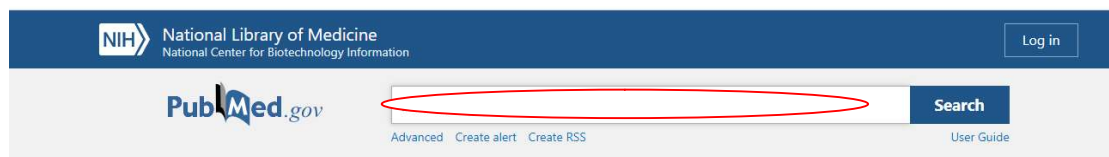
У нашем случају, пацијент/проблем је "неулкусна диспепсија", интервенција би била "лечење/ерадикација *Helicobacter pylori* инфекције", упоређивање интервенција би била "не лечење", а исход "побољшање симптома". Ове фразе могу се искористити као појмови у претраживању PubMed-а, за проналажење релевантних референци које би могле помоћи у одлуци за даље потребе за пацијента. За почетак претраживања обично се унесу барем 2 појма (нпр. "*helicobacter pylori*" и "*non-ulcer dyspepsia*"), али може се унети и више појмова, чиме се сужава претраживање.

У вашем веб претраживачу унесите <http://www.pubmed.gov> да бисте приступили PubMed-у. На вашем монитору приказат ће се насловна страна PubMedа као што је приказано на слици 4.

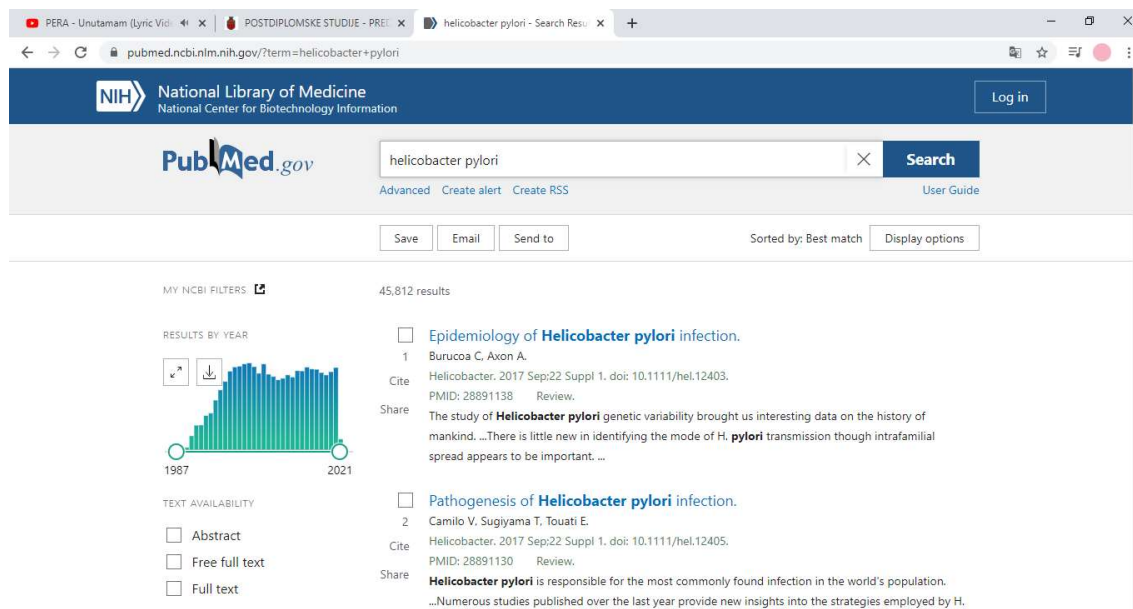
Насловна страна PubMed-а има неколико ознака. Појмови за претраживање уносе се у предвиђено место ("*Query box*" - означено црвеним на слици 5). Испод места за унос претраживачких појмова налазе се упутства за коришћење PubMed (*using PubMed*), корисни алати (*PubMed Tools*) и други доступни ресурси (*More Resources*). Претраживање је могуће ограничити (*Limits*) према различитим параметрима (датум издавања часописа, пол испитаника, хумана/анимална испитивања, избор референце према језику, са сажецима или без, итд.), а могуће је користити и напредно претраживање (*Advanced search*) коришћењем логичких (*Boolean*) оператора.

Слика 4. Насловна страна PubMed-а

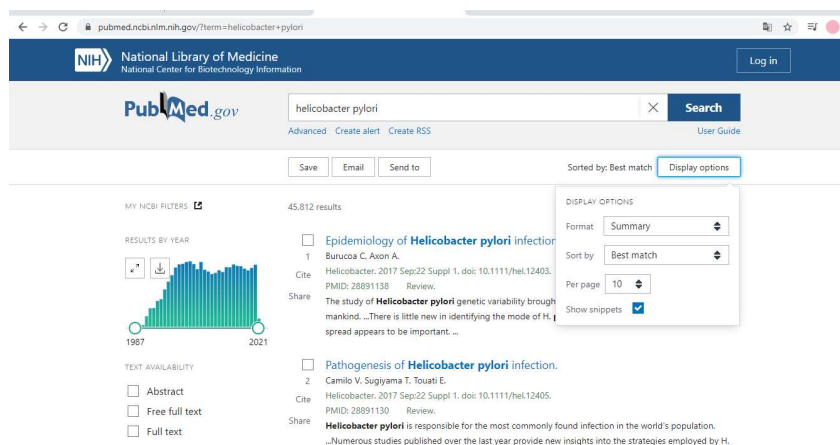

Слика 5. Место за унос претраживачког појма ("Query Box") који је označen crvenom elipsom

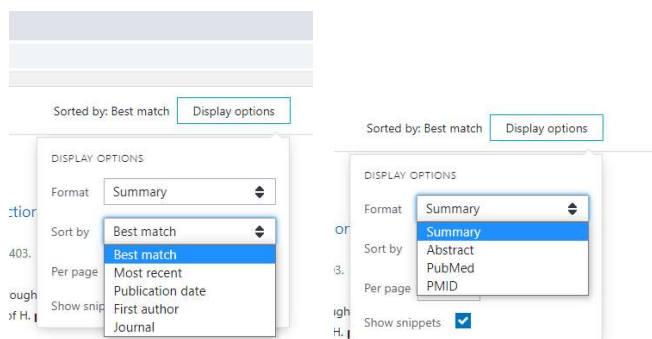
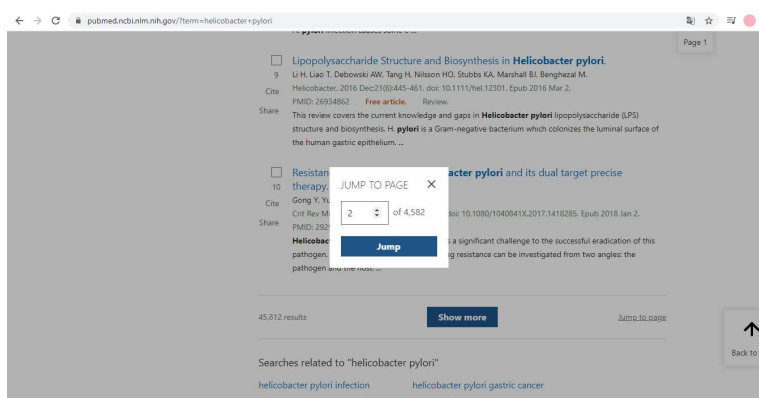

Слика 6 Резултати претраживања за "helicobacter pylori"

Укуцајте "helicobacter pylori" и кликните левим мишем на "Search" (крени) или на тастатури притисните *Enter* (Слика 6). Цитати су приказани од најновијег до најстаријег. Ако датуми нису задани, PubMed ће приказати све цитате од 1987. до 2021. године. Опција *Display options* омогућава кориснику преглед цитата у различитим облицима (Слика 6). Број цитата на првој страници је 10.

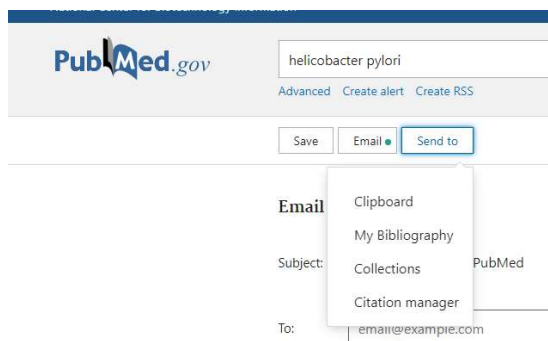

Више цитата биће приказано кликом на поље Show more (прикажи више), као што је дато на слици 7.

Слика 8 Подешавање начина приказа резултата претраживања

Коришћењем опције **Format:** и **Sort by:** приказане у падајућем менију Display options (Слика 8) можете да подесите како ће бити приказани резултати претраживања. Можете да подесите следеће формате приказивања и начин сортирања података (Најновији, По датуму објављивања, По првом аутору, Имену часописа итд.).

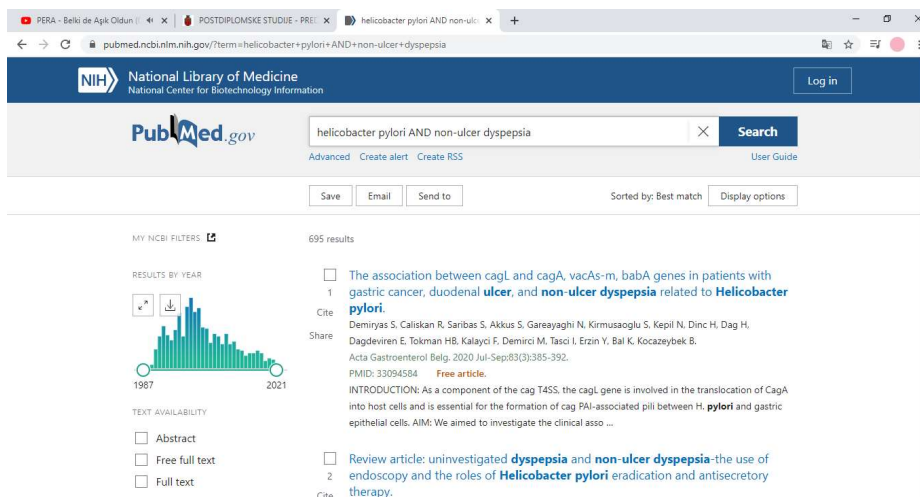
Слика 9 Снимање резултата претраживања

PubMed такође омогућава корисницима снимање резултата претраживања коришћењем функције **Send to** (Слика 9) која се може искористити за састављање пописа до 500 референци различитих претраживања. Резултате претраживања можете да снимите у Фајл, Колекцију, Да наручите радове, *Clipboard* и Пошаљете их е-маилом (*File, Collections, Order, Clipboard, Email*). Треба знати да PubMed аутоматски брише садржај *Clipboard*-а након 8 сати времена неактивности.

Напредно претраживање

Наше претраживање базе података за текстове које садрже појам "*helicobacter pylori*" дало је више од 38.000 референци. Међу њима сигурно има чланака који спомињу неулксну диспепсију, али не знамо који, а претраживање толиког броја референци није упутно. Ако ипак унесемо појам "неулкусна диспепсија" ("*non-ulcer dyspepsia*") добићемо 1035 појмова, међу којима сигурно има оних који спомињу *helicobacter*. Ваљало би укрстити ова два појма да добијемо чланке у којима се појављују оба појма. Ту ће нам помоћи напредно претраживање тј. Booleanови оператори.

Унесите у поље за претраживање следеће: "*helicobacter pylori*" AND "*non-ulcer dyspepsia*" и одаберите "Search", као што је приказано на слици 10. Претраживање PubMed-а може се подесити употребом више претраживачких појмова повезаних Boolean-овим операторима: И (AND), ИЛИ (OR) и НЕ (NOT). Операторе треба унети великим словима. Оператор И (AND) одабере референце које садрже све претраживачке појмове. У нашем случају претраживачки упит ("*helicobacter pylori*" AND "*non-ulcer dyspepsia*") даће оне референце које садрже оба појма. Оператор ИЛИ (OR) даје као резултат оне референце које садрже барем један од наведених појмова, а НЕ (NOT) даје референце које садрже први, али не и други претраживачки појам. Оператор NOT ваља употребљавати опрезно, јер може имати нежељене ефекте приликом претраживања.

Слика 10 Резултати претраживања за "*helicobacter pylori*" и "*non-ulcer dyspepsia*"

Примера ради упит *"heart attack" NOT "smoking"*, избациће из претраживања све референце које повезују пушење са срчаним ударом, али и референце где се спомиње пасивно пушење, непушење или пушење цигарета. PubMed процесира оператере с лева на десно изузев у случајевима када су ограђени заградама, на пример у сложеним упитима типа *"helicobacter pylori" AND ("non-ulcer dyspepsia" OR "gastritis")*. Овде ће се претраживање прво спроводити захтевом да се нађу референце где се спомиње било неулкусна диспепсија или гастритис, а затим ће се тај резултат укрстити са референцама где се спомиње *"helicobacter pylori"*.

Search	Actions	Details	Query	Results	Time
#3	...	▼	Search: "non-ulcer dyspepsia" "non-ulcer dyspepsia"[All Fields]	1,075	14:28:10
#2	...	>	Search: "helicobacter pylori"	45,446	14:28:00
#1	...	▼	Search: "helicobacter pylori" AND "non-ulcer dyspepsia" "helicobacter pylori"[All Fields] AND "non-ulcer dyspepsia"[All Fields]	668	14:20:56

Слика 11 Напредно претраживање

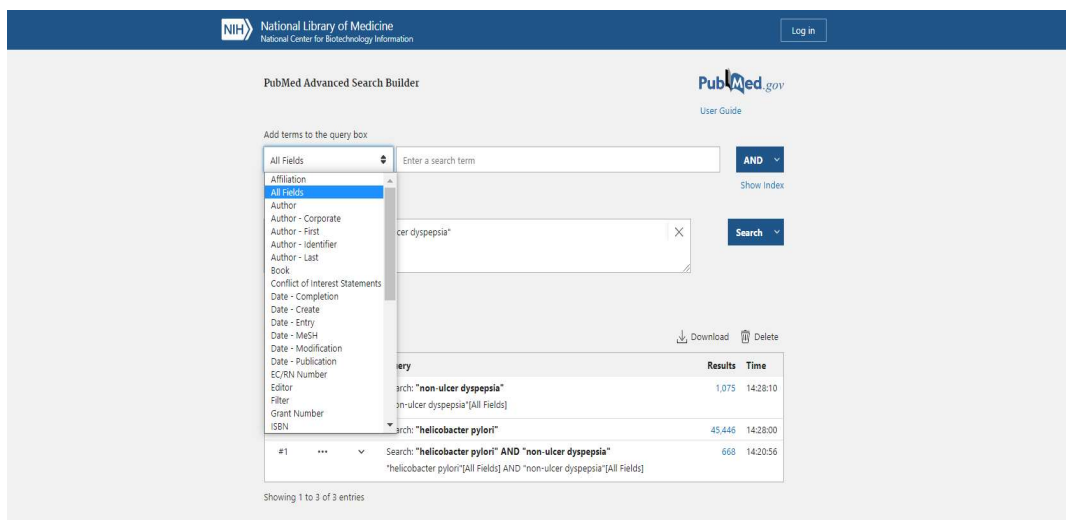
Исти ефекат се постиже када притиснете опцију **Advanced** (Слика 11) и унесете тражене појмове и затим користите логичке операторе (*AND*, *OR* и *NOT*) приказане на овој страни.

Како се врши претрага по аутору рада?

Унесите презиме аутора плус иницијале без знака интерпункције у пољу за претрагу и притисните Search.

Пример
<u>Watson JD</u>
<u>Lederberg J</u>

Притисните Advanced да користите Градитеља Претраге (*Search Builder*), и затим одаберите Author из менија All Fields (Слика 12).

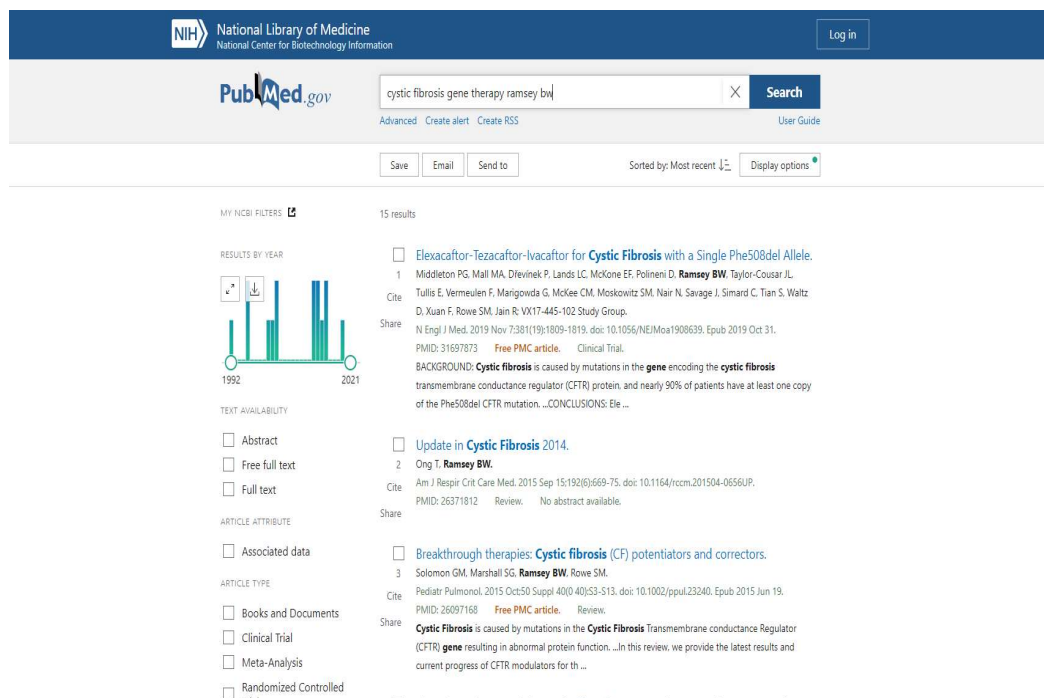

Слика 12 Претрага по аутору рада

Пример:

Да би пронашли цитирања за радове написане од стране *Bonnie W. Ramsey* о терапији генима за пацијенте са цистичном фиброзом (*cystic fibrosis*) следећи појам треба унети у поље за претрагу (Слика 13):

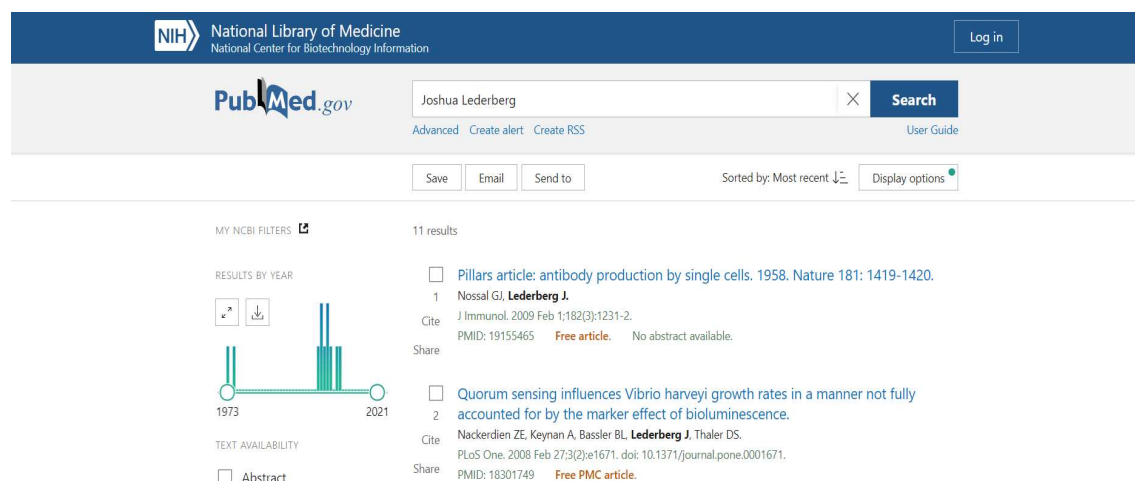
[cystic fibrosis gene therapy ramsey bw](#)

Слика 13 Тражење радова написаних од стране *Bonnie W. Ramsey* о терапији генима за пацијенте са цистичном фиброзом**Пример:**

Пуна имена аутора могу бити претражена за цитирања објављена од 2002 године па до сада ако је пуно име аутора доступно у раду (Слика 14):

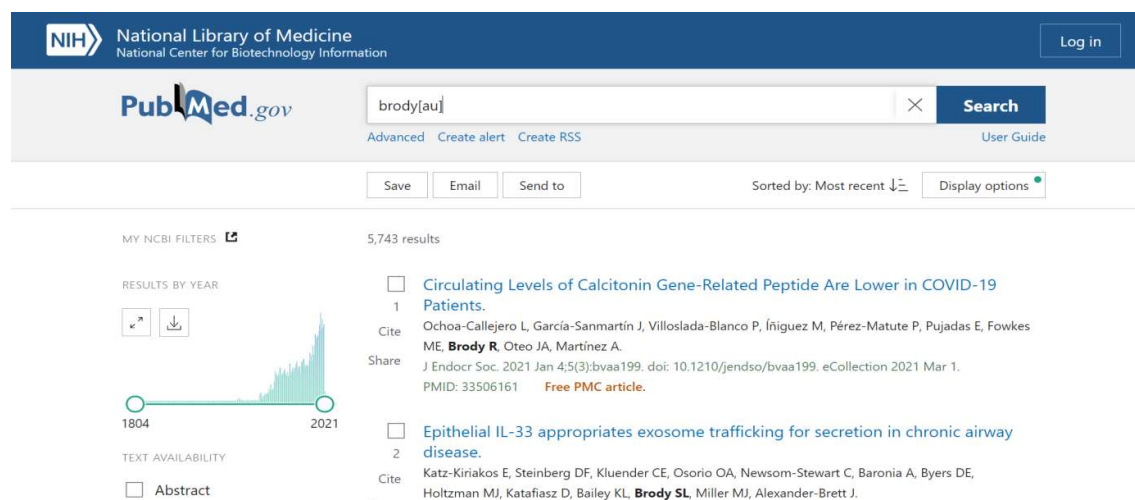
[Joshua Lederberg](#)

Garcia Algar, Oscar

Слика 14 Тражење радова написаних од стране Joshua Lederberg-а

Ако знате само презиме аутора, користите таг [au] у пољу за претрагу аутора (Слика 15), на пр. brody[au].

Слика 15 Тражење радова написаних од стране аутора чије презиме је Brody

Како се врши претрага по имену часописа?

Унесите име часописа или скраћеницу у пољу за претрагу.

Пример

Да би пронашли цитате за радове о *drosophila* у часопису *Molecular Biology of the Cell* унесите следећи текст у поље за претрагу:

molecular biology of the cell drosophila

NIH National Library of Medicine
National Center for Biotechnology Information

PubMed.gov

molecular biology of the cell drosophila

Advanced Create alert Create RSS

Save Email Send to

Sorted by: Most recent

Display options

MY NCBI FILTERS

RESULTS BY YEAR

1992 2021

TEXT AVAILABILITY

☐ Abstract

☐ Free full text

☐ Full text

ARTICLE ATTRIBUTE

☐ Associated data

ARTICLE TYPE

☐ Books and Documents

☐ Clinical Trial

☐ Meta-Analysis

☐ Randomized Controlled

572 results

1 article found by citation matching

Towards the molecular biology of cell adhesion in *Drosophila*.
Sémánová M, et al. Trends Genet. 1989. PMID: 2652390 Review.

☐ Molecular mechanisms underlying cellular effects of human MEK1 mutations.
1 Marmion RA, Yang L, Goyal Y, Jindal GA, Wetzel JL, Singh M, Schüpbach T, Shvartsman SY.
PMID: 33476180
Cell. 2021 Jan 21;mbc.20100625. doi: 10.1091/mbc.2010-0625. Online ahead of print.

☐ Terminal regions of *Drosophila* embryos are patterned by signaling through ERK, which is genetically deregulated in multiple human diseases. ... Finally, we show that attenuation of ERK activation by extracellular signals stems from transcriptional induction of Mkp3, a dual ...

☐ Costameric integrin and sarcoglycan protein levels are altered in a *Drosophila* model for Limb-girdle muscular dystrophy type 2H.
2 Bawa S, Gameros S, Baumann K, Brooks DS, Kolthoff JA, Zolkiwskyi M, Re Cecconi AD, Panini N, Russo M, Piccirilli R, Johnson DK, Kashpathy MM, Battale KP, Lovell S, Bouayn SEA, Kawakami J, Geisbrecht ER.
PMID: 33292625
Cell. 2021 Feb 13;260(273). doi: 10.1091/mbc.2010-07-0453. Epub 2020 Dec 9.

We previously established a platform to study LGMD2H pathogenesis using *Drosophila* melanogaster as a model. Here we show that LGMD2H disease-causing mutations in the NHL domain are molecularly and structurally conserved between fly and human TRIM32. ...

☐ ESCargo: a regulatable fluorescent secretory cargo for diverse model organisms.

Слика 16. Тражење цитата за радове о *drosophila* у часопису *Molecular Biology of the Cell*

Притисните **Advanced** да користите Градитеља Претраге (*Search Builder*), и затим одаберите Journal из менија All Fields.

Како да пронађемо специфични цитат? Имамо информације о аутору, имену часописа и години када је рад објављен.

Користите *Single Citation Matcher* (Слика 17) да пронађете цитате:

1. Кликните на **Single Citation Matcher** на насловној страни PubMed-а или користите напредну претрагу
2. Унесите информације које имате у поља приказана на слици
3. Притисните дугме Go

PubMed

PubMed comprises more than 26 million citations for biomedical literature from MEDLINE, life science journals, and online books. Citations may include links to full-text content from PubMed Central and publisher web sites.

PubMed Tools

[PubMed Mobile](#)

[Single Citation Matcher](#)

[Batch Citation Matcher](#)

[Clinical Queries](#)

[Topic-Specific Queries](#)

ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/citmatch/

NCBI Resources How To

COVID-19 is an emerging, rapidly evolving situation.
[Public health information \(CDC\)](#) | [Research information \(NIH\)](#) | [SARS-CoV-2 data \(NCBI\)](#) | [Prevention and treatment information \(HHS\)](#)

PubMed Single Citation Matcher

Use this tool to find PubMed citations. You may omit any field.

Journal Help

Date (month and day are optional)

Details

Volume Issue First page

Author name Help

Limit authors ☐ Only as first author ☐ Only as last author

Title words

[Clear form](#)

Слика 17 Коришћење Single Citation Matcher да пронађете цитате

Да ли има нешто специјално за клиничку претрагу?

Из страна Клиничких Упита (Clinical Queries) можете да претражујете категирије клиничке студије (Clinical Study Category), пронађете систематичне прегледе (Systematic Reviews) и стартујете претрагу медицинске генетике (Medical Genetics).

Категорије клиничке студије

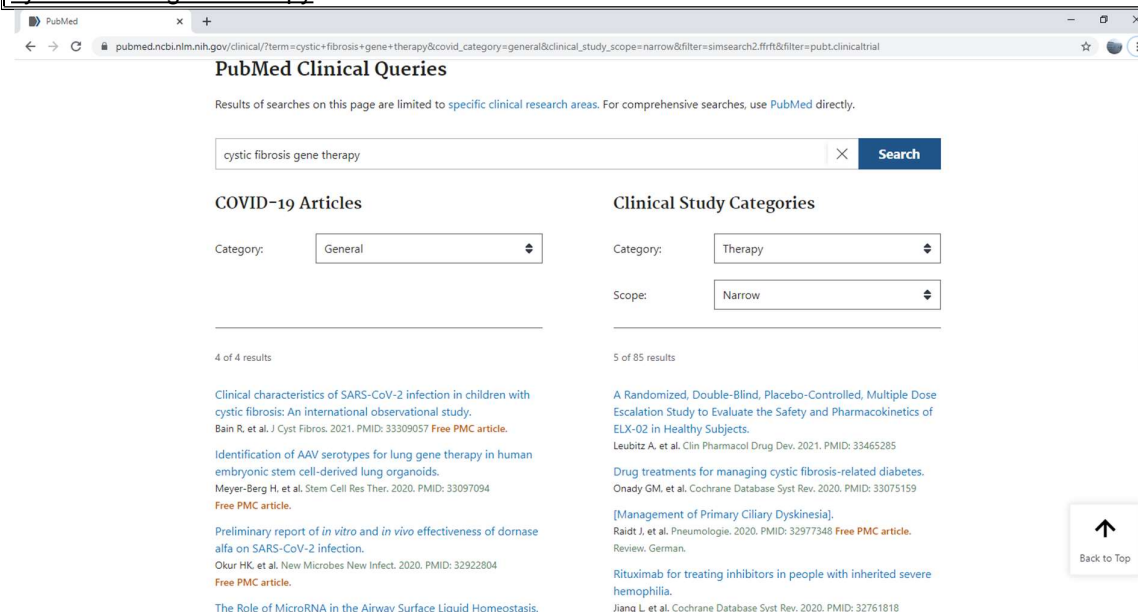
Категорије клиничке студије користе уграђене филтере за претрагу који ограничавају враћање на цитате за радове који извештавају о истраживању спроведеном са специфичним методологијама, укључујући оне цитате које извештавају о примењеном клиничком истраживању. Да би пронашли цитате за специфичну категорију клиничке студије:

1. Кликните на Clinical Queries на насловној страни PubMed-а или користите напредну претрагу
2. Унесите појам за претрагу у поље за претрагу
3. У оквиру картице Clinical Study Categories одаберите категорију (category): etiology, diagnosis, therapy, prognosis или clinical prediction guides
4. У оквиру картице Clinical Study Categories одаберите опсег (scope): broad или narrow
5. Кликните *Search*

Пример

Ако истражујете клиничке аспекте терапије генима за цистичну фиброзу (cystic fibrosis), на страни Clinical Queries одаберите категорију “therapy” и опсег “narrow” и унесите текст испод у поље за претрагу (Слика 18):

cystic fibrosis gene therapy

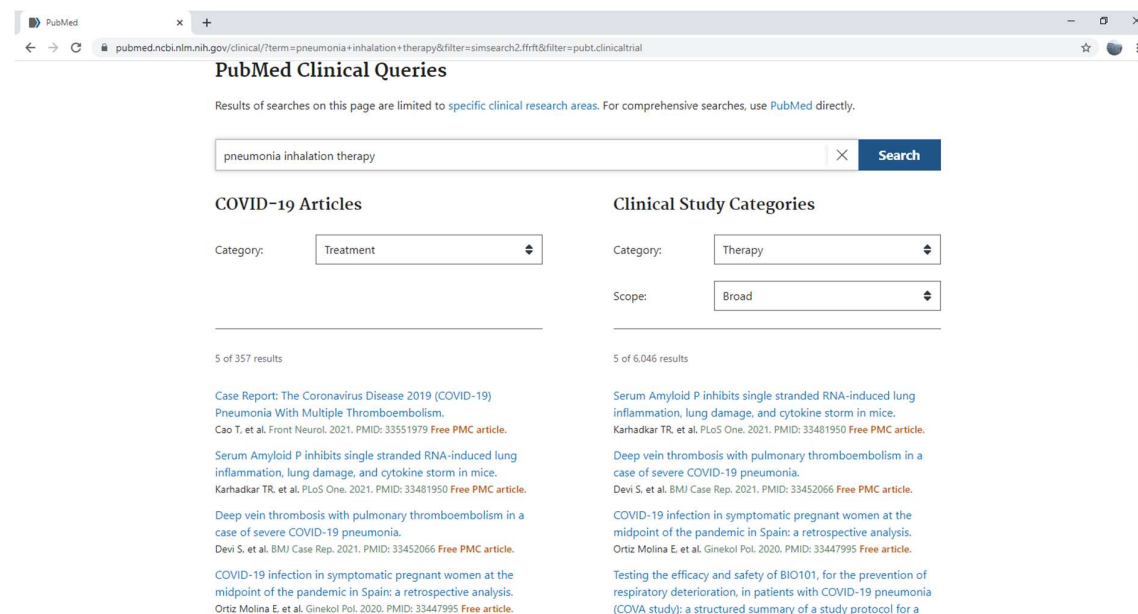

Слика 18 Тражење клиничких аспеката терапије генима за цистичну фиброзу

Пример

Ако истражујете систематичне прегледе или терапију инхалацијом упале плућа (inhalation therapy for pneumonia) на страни Clinical Queries унесите појам за претрагу у поље за претрагу:

inhalation therapy pneumonia

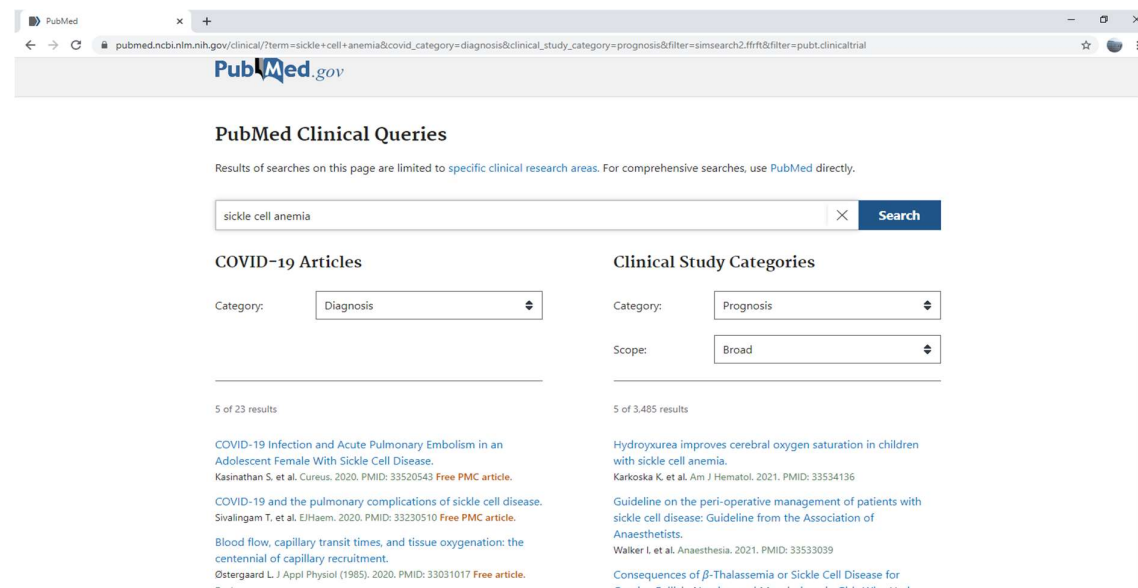

Слика 19 Тражење терапије инхалацијом упале плућа

Пример

Да би пронашли информације о анемији (*sickle cell anemia*) и генетске савете (*genetic counseling*) на страни Clinical Queries у оквиру картице Medical Genetic, притисните check box **All** да деселекујете све категорије и чекирајте Genetic Testing check box. Унесите следећи појам за претрагу у поље за претрагу:

sickle cell anemia

Слика 20 Проналажење информација о анемији и генетских савета

Објашњење резултата претраге

- ☐ [C-type Lectins](#). ← **Наслов**
1. Cummings RD, McEver RP. ← **Аутори**
In: Varki A, Cummings RD, Esko JD, Freeze HH, Stanley P, Bertozzi CR, Hart GW, Etzler ME, editors. Essentials of Glycobiology. 2nd edition, Cold Spring Harbor (NY): Cold Spring Harbor Laboratory Press; 2009. Chapter 31. ← **Беза на Бесплатни Цео-Текст**
PMID: 20301263 [PubMed] [Books & Documents](#) [Free text](#)
- ☐ [Teaching medical students about chronic disease: patient-led teaching in rheumatoid arthritis](#). ← **Скраћеница Назива Часописа**
2. Phillipotts C, Creamer P, Andrews T.
Musculoskeletal Care. 2010 Mar 19. [Epub ahead of print]
PMID: 20301228 [PubMed - as supplied by publisher]
- ☐ [miR-125b-2 is a potential oncomiR on human chromosome 21 in megakaryoblastic leukemia](#). ← **Датум објављивања**
3. Klusmann JH, Li Z, Böhmer K, Maroz A, Koch ML, Emmrich S, Godinho FJ, Orkin SH, Reinhardt D. ← **Стране**
Genes Dev. 2010 Mar 1;24(5):478-90. ← **Том & Број Издавања**
PMID: 20194440 [PubMed - indexed for MEDLINE] [Free PMC Article](#) [Free text](#)
[Related citations](#)

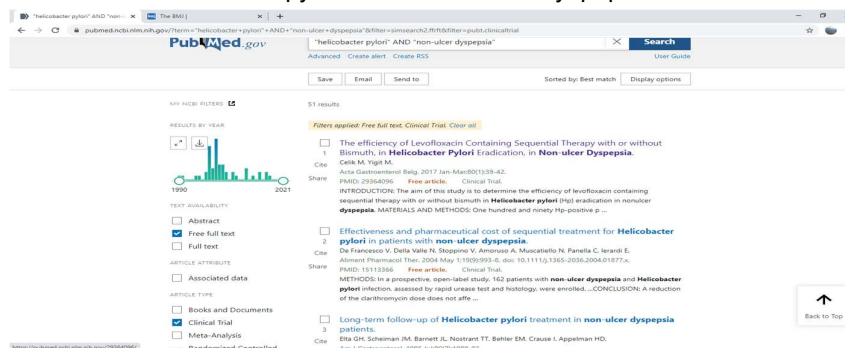
Слика 20 Објашњење резултата претраге

Лимити

Лимитатори помажу у филтрирању пронађених референци како бисмо добили што тачније и релевантније резултате. Избором неке од опција са леве стране приказаних на слици 21 можете да поставите различита ограничења за претрагу.

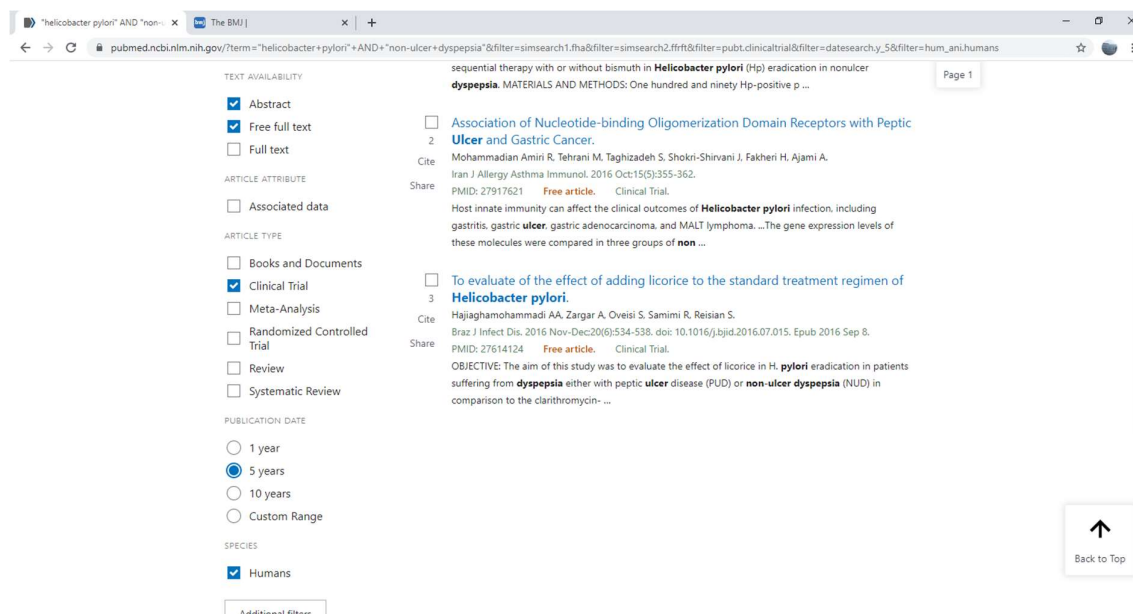
PubMed омогућава корисницима подешавање претраживања постављањем ограничења према типу публикација, доступности рада, датуму објављивања, испитивањима на људима или животињама, итд. Постоји могућност да укључите и додатна ограничења попут година и пола испитаника, језика, итд.

Куцаћемо опет "helicobacter pylori" AND "non-ulcer dyspepsia".

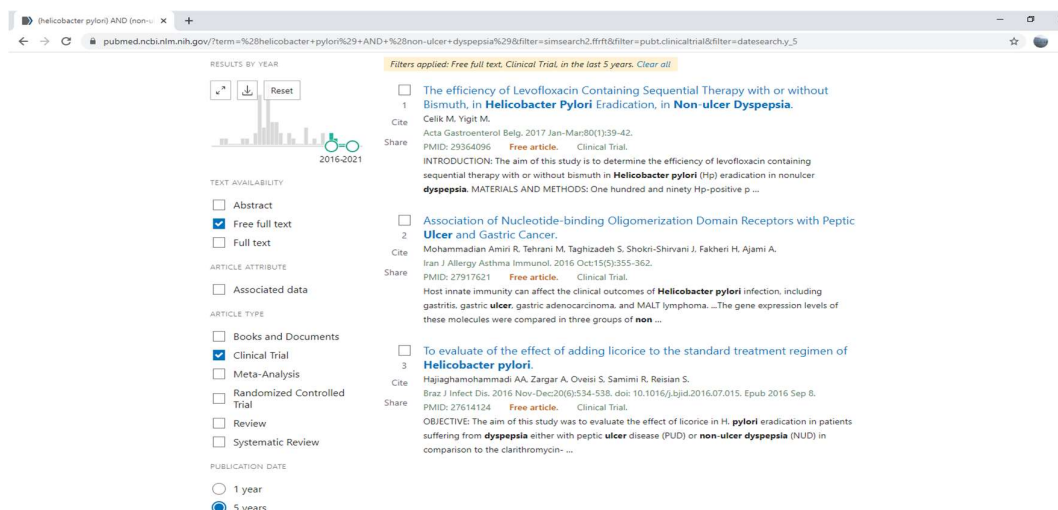
Слика 21 Постављање ограничења (лимита) у претраживању

За наш пример изабраћемо следеће опције: клинички експеримент (*Clinical Trial*), бесплатан рад у пуном облику (*Free full text*), да је објављен у задњих 5 године (*5 years*) и да је истраживање рађено на људима (*Humans*). На крају притисните дугме "Search". Овако задана претрага дала је само 3 референце (Слика 22).

Слика 22 Резултати претраживања са укљученим ограничењима

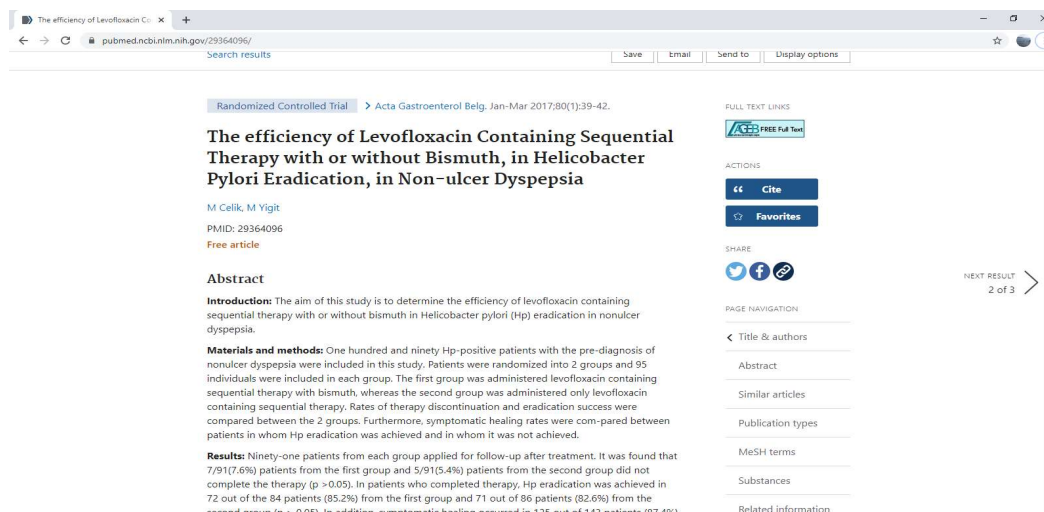
Претрагу смо ограничили, и датумом објављивања ("*published in the last 5 years*"), као што је приказано на слици 22. На пример желимо испис референци од 2016 године па до данас

Слика 23 Резултати претраживања са укљученим ограничењима

На слици 23 су приказани резултати од 3 референце.

Левим кликом на референцу приказат ће се апстракт (ако постоји), а често и хиперлинк за веб локацију часописа или издавача где се може пронаћи цели текст чланка (Слика 24). Са десне стране слике 24 приказане су референце (*Similar articles*) на радове који су повезани са овим радом.

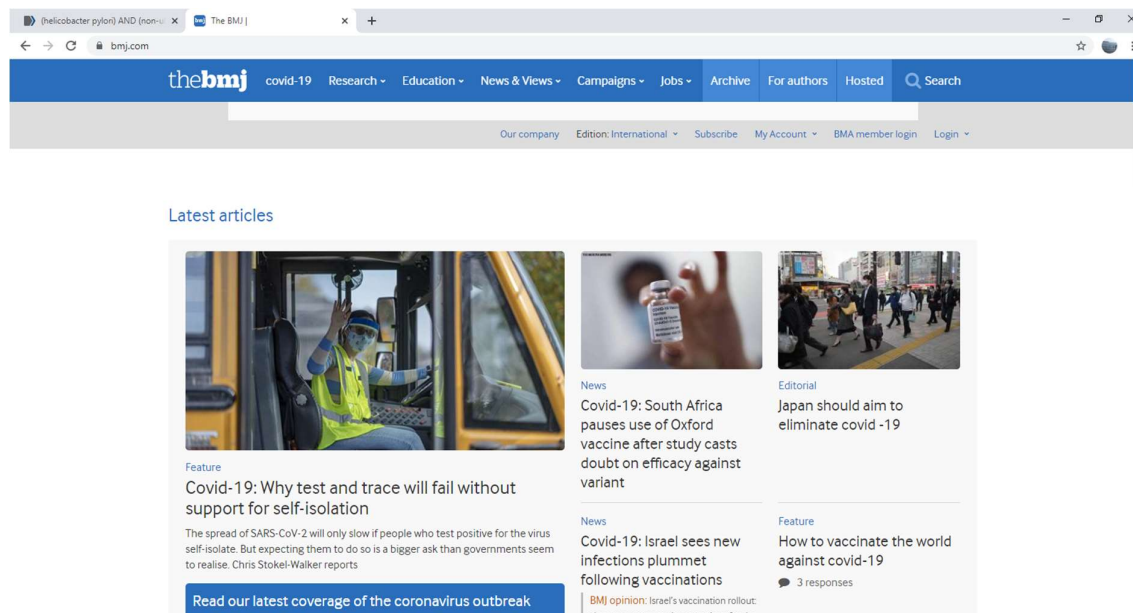

Слика 24 Приказивања абстракта

PubMed представља моћан извор медицинских информација за лекара практичара. Додатна погодност је та да је бесплатан и прилично једноставан за рад, што смо покушали да прикажемо са овим примерима из праксе. Ипак, коришћење базе није могуће без приступа интернету и познавања основа енглеског језика, а успех претраживања зависи првенствено од доброг састављања упита.

Медицински часописи на интернету

Већина угледних медицинских часописа има своје веб странице којима се може директно приступити и преко њих извршити преглед текућег издања или претраживање претходних издања часописа који се налазе у архиви.

Почетна страница часописа British Medical Journal (<http://www.bmj.com/thebmj>)

Треба истаћи да је потпуно дигитализовани облик часописа, дакле она издања до којих је могуће доћи у целини, присутан углавном од средине деведесетих година двадесетог века. Ранији чланци нису доступни у дигиталном облику.

Такође је преко линкова на почетној страници могуће добити све информације о датом часопису, укључујући савете за потенцијалне ауторе, као и информације о издавачу и бројне занимљивости у вези с тематиком којом се часопис бави.

British Medical Journal (скраћеница BMJ) један је од угледних светских медицинских часописа са високим импакт фактором који спада у групу тзв. Општих медицинских часописа и који доноси теме из разних подручја медицине за разлику од високоспецијализованих медицинских часописа који доносе теме из само једног уског подручја медицине. Као што можете видети, већ на почетној страници нуде се линкови према другим локацијама.

Приступ чланцима

Начин претраживања часописа врло је једноставан и сличан је претраживању базе Medline. У одређена поља упишу се кључне речи преко којих намеравамо извршити претраживање. На пример, име првог (или неког од) аутора, датум издања, број часописа и слично. Или једноставно преко линкова одете на део сајта у коме се налази чланак који желите. Притом је важно истакнути како је значајан део «on-line» издања часописа бесплатан, што значи да је слободан приступ читавом тексту (*full text*) одређеног чланка или се дозвољава да се у току трајања пробног периода који је обично 15 дана скидају чланци. Поједини часописи, наплаћују само приступ чланцима који су издати у текућој години, а остали су бесплатни, док неки задржавају бесплатан приступ само за чланове одређених струковних удружења или за оне који су претплаћени на штампано издање тог часописа и/или на електронски облик.

Прибављање чланка (download)

Овде морамо нагласити како у случају слободног приступа чланку помоћу заданог дугмета или помоћу линка можемо бирати који облик дигиталног записа желимо. Често је понуђен тзв. HTML облик који је прилагођен претраживачу који користимо, затим тзв. Текстуални облик, те облик који доноси чланак на начин да га можемо видети управо онаквог какав је приказан (*reprint*) у штампаном издању часописа. Тај облик називамо PDF (*Portable Document Format*) и можемо га «скинути» на наш рачунар (*download*) те га погледати помоћу програма *Adobe Acrobat Reader*.

The screenshot displays the Hindawi website interface for the journal *BioMed Research International*. The article title is "Approaches in Physical Activity: From Basic to Applied Researches 2020". The authors listed are Jaemin S. Nurković, Pavle Petković, Danijela Tiosavjević, and Radiša Vojnović. The submission timeline is as follows:

Received	Revised	Accepted	Published
14 Jun 2020	28 Aug 2020	08 Sep 2020	21 Sep 2020

On the right side of the article, there are statistics and download options:

- Views: 423
- Downloads: 91
- Download Citation
- Download other formats
- Order printed copies

КоБСОН

Академска мрежа Србије (AMPEC), специјализована је рачунарска мрежа која обезбеђује приступ интернету и посебним информационо-комуникационим сервисима за институције које су повезане на ову мрежу.

Најважнији од сервиса који су доступни за кориснике АМРЕС-а, а нису доступни осталим корисницима интернета, је приступ научним информацијама који омогућава КоБСОН (Конзорцијум библиотека Србије за обједињену набавку).

КоБСОН омогућава приступ великом броју иностраних научних часописа у пуном тексту, електронским књигама, као и базама сажетака и цитата.

КоБСОН подржава 20 сервиса који обухватају преко 20.000 страних научних часописа са комплетним текстом из свих научних области, као и 6.000 електронских књига. Омогућен је приступ базама сажетака и цитата: *Web of Science*, *Scopus*, *Medline* и *Sci Finder (Chemical Abstracts* од 1906).

КоБСОН има за циљ оптималну набавку научних информација (часописа, књига, база података) за потребе научно-истраживачке заједнице. Целокупан систем се финансира средствима из буџета Републике Србије, преко Министарства науке, па је коришћење КоБСОН сервиса дозвољено искључиво за АМРЕС појединачне кориснике.

Због значаја у унапређењу научно-истраживачког рада, КоБСОН представља један од најзначајнијих АМРЕС сервиса који Академској мрежи Србије даје додатни квалитет у односу на интернет провајдере.

Веб сајм КоБСОН-а

КоБСОН сервис се хостује од стране Народне библиотеке Србије и доступан је на адресама:

- сајт Народне библиотеке Србије <http://www.nbs.ac.rs/>, бирањем опције КоБСОН из менија
- директно на <http://kobsonbeta.nb.rs/kobson.82.html>

Комплетан приступ КоБСОН сервисима омогућен је са било ког рачунара преко рачунарске Академске мреже. Потребно је само да у *Internet Explorer*-у, буде подешен *proxy* сервер АМРЕС сервисних центара. Упутство за подешавање проху сервера у *Internet Explorer* – у је:

Одаберите **Tools -> Options -> Connections->LAN Settings**, маркирајте поље **Use a proxy server...** и у поље адреса упишите адресу:

- Универзитет у Крагујевцу 147.91.209.22, у поље порт обавезно се уписује 8080.

Корисници који КоБСОН сервис остварују преко интернет провајдера, морају се најпре регистровати на сајт. Ова врста регистрације омогућава прегледање сајта и преузимање радова само до нивоа абстракта.

Комплетан приступ електронским сервисима и чланцима у пуном тексту могућ је преко рачунара ван Академске мреже посредством КоБСОН *проху* сервера. Сваки корисник треба да потпише личну лиценцу којом се обавезује да ће се придржавати правила коришћења. Право на личну лиценцу имају сви запослени у институцијама чији је оснивач Република Србија.

Попуњену и потписану лиценцу, преузету са КоБСОН стране, можете предати библиотекару ваше институције или донети лично у Народну библиотеку Србије. После отварања налога на е-маил адресу коју сте навели у лиценци, примићете поруку са додељеним корисничким именом и шифром.

Комерцијалне базе података доступне преко КоБСОН-а

Web of Science

http://www.isiknowledge.com/?DestApp=WOS&locale=en_US

База података која обухвата преко 8.600 најутицајнијих светских часописа из свих научних области, са библиографским подацима, апстрактима чланака и пописом литературе цитиране у њима. Приступ подацима је плаћен за академске установе у Србији од 2000. године.

SCOPUS

<http://www.scopus.com/scopus/home.url>

База података обухвата преко 12.000 часописа из природних наука, медицине и друштвених наука, са библиографским подацима, апстрактима чланака и пописом литературе цитиране у њима. Приступ је плаћен за академске установе у Србији од 2004 године. Садржи комплетну базу података Medline.

Engineering Village

www.engineeringvillage2.org/controller/servlet/Controller?CID=quickSearch&database=1

Највећа светска база података за техничке науке, садржи библиографске податке и апстракте чланака из преко 5.000 часописа, конгресних публикација, техничке документације, патенте и неколико стотина књига у пуном тексту.

Телемедицина

Телемедицина представља скуп процедура за пренос медицинских информација у електронском облику. Почетак њеног развоја везује се за период од пре двадесетак година. У том времену развијала се паралелно са развојем телекомуникационих и информационих технологија, најпре преко телефонских и оптичких веза, затим преко разних локалних Интранет мрежа, да би са појавом глобалне мреже (интернета) и сама прерасла у глобални сервис. Могућности које су јој тиме пружене, мада још увек у малој мери искоришћене, готово су неограничене.

Информације које се преносе обухватају различите податке из области медицине, статичке и динамичке слике (анимације), комплетне медицинске налазе. Даје се и могућност интерактивног повезивања стручних лица и пацијената, консултације на даљину, као и учешћа шире јавности. Све те различите апликације могу се класификовати на теледијагностику, телеконсултације, телемониторинг, теленегу, телеконзилијуме и даљински приступ информацијама које су смештене у базама података. Реализација подразумева поседовање одговарајућег хардверског и софтверског потенцијала (минималну рачунарску конфигурацију која се може употребити за одређену врсту услуга).

Да би се омогућио пренос информација дефинисани су стандарди који прописују све процедуре око преноса, преузимања, смештаја и презентације. Глобални стандард носи ознаку DICOM (*Digital Imaging and Communication Medicine*), а обухвата стандарде за поједине облике информација и сервиса. На пример, за пренос слика стандард носи ознаку PACS (*Picture Archiving and Communication System*).

Садашњи тренутак развоја телемедицине ја на тзв. "store and forward" степену примене и обухвата све претходно поменуте могућности. Најједноставнија и најзаступљенија примена је формирање базе података о пацијентима (КМК - компјутерски медицински картон) и организација клиничког болничког информационог система (КБИС), као сложеног мултидисциплинарног система који обухвата различите специфичности из области медицине и пословодства клинике. Постоје и специјализовани системи архивирања медицинских података, као што је на пример база података ИССА (слике добијене са разних уређаја и информације у вези са њима - микроскопи, радиографија, микроскопски препарати, затим приступ уређајима који стварају слику - видео камере, фотоапарати, рендген уређаји, скенери).

Предности увођења информационих система огледају се у аутоматизацији система, смањењу могућности грешке, повећању дијагностичког и терапијског квалитета, смањењу трошкова за материјале, повећању степена искоришћења, уштеди времена и др. Те апликације би се могле назвати статичком телемедицином (*store*). Постоје и апликације динамичке телемедицине које се односе на интерактивно учешће и комуникацију (*forward*).

Међутим, будућност телемедицине лежи у "реал тиме" примени, тј. "живом" контакту у реалном времену између учесника, слању информација за време одржавања конференција и, што је свакако најважније, креирању окружења виртуелне реалности. Она подразумева коришћење одговарајуће технике (роботи, камере и друга опрема) за управљање медицинским

инструментима и опремом (на пример хирушки захвати и друго). Тај степен примене ће се достићи у оном тренутку када се оствари довољно велика брзина преноса информација и довољно широк пропусни опсег мреже. Један од најатрактивнијих програма те врсте је NGI (*New Generation Internet Initiative*). Помоћу њега информације би се могле преносити 100 до 1000 пута брже него постојећим системима. Пренос покретних слика треба да буде брзином од 75Мбит/с а застој у преносу не сме да пређе вредност од 250мс. При том се захтева пропусни опсег од 155Мбит/с.

У реализацији здравствене заштите применом телемедицине највећи резултати остварени су у Норвешкој, што је и разумљиво с обзиром на конфигурацију и неприступачност терена. Код нас су вредни пажње резултати постигнути на ВМА у Београду, где постоји програм телепатологије.